

*„Az oktatás mind az egyén
Mind az egész nemzet számára
A legfontosabb kitörési esély.”*

Idézet a Szárny és teher c. kötetből

Művelt nép – emelkedő ország

Egy kitörési esély

© Magyar Népfőiskolai Társaság
2010

A füzet a Minőség a kultúrában Magyarország kulturális stratégiájának alapjai.
Stratégiai füzet 2. egyes célkitűzéseinek részletes kifejtését célozza meg.

Művelt nép – emelkedő ország

Háttér tanulmány
a népfőiskolák közösségi művelődésben betöltött
társadalmi szerepéről

*Ez a tanulmány a tudományos kutatásokra,
a gyakorlati tapasztalatokra,
az EU szakmai alapelveire épít, mégis inkább vázlat, esszé,
amely bővebb kidolgozást igényel.*

I. Helyzetkép a népfőiskolákról a közelmúltból

Tények, adatok az elmúlt tíz évből, a múlt árnyai

MINDEDDIG A MAGYAR NÉPFŐISKOLAI TÁRSASÁG (MNT) egyik legnagyobb „kitüntetése” az MSZMP Agitációs Propaganda Bizottságától származik, amely 1985-ben Aczél György és Knopp András ma már inkább megmosolyogató intenciói alapján úgy foglalt állást, hogy: „a népfőiskolai kezdeményezésekben nagy szerephez jutottak a harmadik utas elképzelések.

Az intézményrendszerrel szemben túl nagy szerepet szán a spontaneitásnak, kizárólag a parasztság és a falu irányába tájékozódik, a művelődéspolitikával vitában álló értelmiség csoportosul köréje, s egy második művelődési rendszer kiépítését célozza meg.” Ebben a néhány mondatban benne van a fején találni a szöveget, mint a szarva közt a tőgyit.

A 25 éves megállapítást azért tartjuk helyes kiindulópontnak, mert a múlt árnyai az utóbbi évtizedben új erővel vetültek ráink. A rövidség arra kötelez bennünket, hogy a helyzetképben inkább a közelmúlttal foglalkozzunk, s a korábbi időszakra csak indokolt esetben tegyünk utalást. Az első szabadon választott magyar kormány 1990-ben hivatalosan programjába vette a népfőiskolák támogatását, még ha ebből nem is sokat valósított meg. Így az 1994-98-as periódusban a szabad-demokrata kulturális tárcának nem maradt túl sok lehetősége mindent lerombolni, mindenestre zsigeri következetességgel tovább gátolta a népfőiskolák előre menetelének ügyét. A kapitalizmus jellemző repressziós eszköze a direkt és indirekt pénzügyi technika alkalmazása, s nem a közvetlen rendőrállami és államvédelmi erőszak. Ez utóbbi csak a 2006-tól került újra nyíltan bevezetésre az EU tagállam Magyar Köztársaságban.

1994-től a létező más népfőiskolai kezdeményezések egymással szembeni megosztása és szembeállításra lett a fő kultusz kormányzati irány, amely 1996-97-ben csúcsosodott konfliktussá, a 97-es közművelődési törvény parlamenti előkészítése során. Az MNT számos szakmai és tv. módosító indítványt tett, amelyek az országgyűlési bizottságban MDF-es és FIDESZ-es támogatást kaptak. A minisztérium és a bizottság rendre visszautasította a javaslatokat, végül az MNT nemzetközi protestáláshoz folyamodott.

A fejlett nyugati államok jó részében ti. a népfőiskola törvényileg garantáltan, a közösségi művelődés egyik fontos helyi alapintézménye. A külföldiek – főként dánok – levélben tiltakoztak a miniszternél, végül is így került be a 97-es tv-be a népfőiskolák elismerése, néhány kisebb súlyú passzus erejéig. Paradox: ez a népfőiskolák első törvényes elismerése Magyarországon!

Mindez azonban megteremtette az évenkénti költségvetési támogatás alapjait, immáron a többi népfőiskolai szervezet számára is, amely egyben növelte a hivatali pénzügypolitika megosztási intrikáinak mozgásterét. Miből áll ez? Időhúzás, a támogatásszabályozásban, az átlátható szabályok és kritériumok el nem fogadása, a megosztások gerjesztése és a pénzügyi ellehetetlenítések egyéb módjai. Széles arzenál. Ez a kulturális politika gyakorlatilag minden MSZP-SZDSZ vezette kormányzat állandó és folyamatos népfőiskola programjává vált, amit esetenként befolyásos személyek tudtak csak itt-ott csitítani, enyhíteni. Nem beszélünk a minisztériumi munkatársakról, akik áldozatai, szenvedői, vagy lelkes végrehajtói voltak. A Horn-korszakról külön ún. Fehér Könyvet állított össze az MNT, amit megküldtek az akkori miniszternek.

1998-ban az MNT elnökét az új kormány a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjével tüntette ki népfőiskolai munkájáért és 98-tól több évig, egy lassan emelkedő költségvetési támogatásban részesültek a népfőiskolák. Ezt a támogatást sem lehetett jelentősnek nevezni, inkább amolyan fontosabb dolgunk van békén hagyásnak és „bánatpénznek”. Az együttműködés is inkább a ciklus végére, 2000-2001-re erősödött fel. Példa rá az MNT új felnőttképzési törvény előkészítésébe történő szakértői bevonása. Ekkor nyertünk a Széchenyi-terv pályázatán, s egy elhanyagolt Balaton-parti plébániát újítottunk fel népfőiskola központtá. 2002-t követően az elnyert pályázati döntés folytonosságáért folytatott küzdelem után 2004-ben avattuk az intézményt, amely azóta sem tudott támogató pályázatot szerezni a beruházás és fejlesztés teljes befejezéséhez. Pedig félig elkészült állapotában is a környék fontos közösségi tanulási központjává vált.

2003-2004-ben a korszak népfőiskola politikája azzal folytatódott, hogy a tárcához tartozó budai intézményből az akkori miniszter levele alapján az MNT irodáknak ki kellett költöznie. Az evangélikus egyházzal kialakult együttműködés keretében bérelt az MNT új irodákat 2004-től. Azt már nevetséges lett volna felvetni, hogy hol van egy facéran megmaradt épület a kiosztott vagyontól. Pénzügyileg is folytatódott a további zuhanás. Rendes menetrend volt, hogy az év végi parlamenti döntést követően, az alamizsna összegek akadékoskodó, közelharcban megszerezhető összegeit a következő év közepe táján utalták csak át, részletekben. Ez több mint egy évtizedes folyamatos gyakorlat volt. A túlélés kezdetben még a 90-es évek végén elindult pályázatok befejezéséből és újak – főként nemzetköziek – elindításából vált lehetségessé.

A tagszervezetek korábban a költségvetési támogatásból demokratikus, elnökségi elosztás alapján részesedtek. A brutális támogatáscsökkentéseket követően az MNT módszere az országosan megszerzett pályázatok hálózatszerű megvalósítása lett, a tagok bevonásával. Nem volt lehetséges a főállású, félállású foglalkoztatás csak a projektek keretében és maradt az önkéntes munka, mint fő forrás. A ma XVI. évfolyamát élő MNT periodika kiadása – amely országosan az egyik legjelentősebb szakmai folyóirattá vált – folyamatosan akadozott, a szerzők és szerkesztők nagyrészt önként dolgoztak. A nem-kormányzati szervezetek az egyébként is csökkenő pályázati forrásokból, általánosságban is hátrányos megkülönböztetést szenvedtek. Ebben a rangsorban a népfőiskolák a „lista vége” dicsőség-státuszt vívták ki maguknak. A pályázatnyerés pedig később valóságos „szerencsétlenséggé” vált, mert a tartalék nélküli, szegény szervezetek likviditását közvetlenül veszélyeztette a szándékosan visszatartott és akadályozott támogatásfolyósítás, a köztes pénzügyi vegzálások. A megvalósult HEFOP, TÁMOP, ROP pályázatok mind ezt mutatták. Az illetékes tárca hivatalosan is visszavonta az MNT képviselőit az Nemzeti Kulturális Alap kuratóriumában.

A 2001-es felnőttképzési törvény által létrehozott Országos Felnőttképzési Tanácsba (OFTK) még az akkori kormányzat kérte fel tagnak az MNT szakemberét, ahol később annak rangos nemzetközi szakmai tisztsége miatt is meghagyták 2008-ig, amikor is önként kilépett. Az OFKT politikája a mindenkori munkaügyi miniszter vonalát követte, bárminemű szakmai önállóság nélkül, ahol a többség amúgy a hagyományos intézmények vezetőiből állt.

Az MNT képviselője az „összeférhetetlenség” felvethetősége előtt saját maga lemondott az OFKT-ben viselt tagságáról, mert fontosabbnak vélte, hogy pályázhassanak az UNESCO pán-európai konferenciájának budapesti megrendezésére (2008). A négy ország versenyében Budapest jelölése – nem egyedül - de az MNT komoly nemzetközi lobbizásán és jó szakmai előterjesztésén alapult. A megrendezésre kidolgozott pályázatot az OFKT támogatta, a miniszter az utolsó pillanatban mégis más szervezetre bízta a feladatot. Információk szerint az eset révén elmozdították az UNESCO magyar bizottságának főtákarát, mert túlságosan együttműködött az MNT-vel. Az MNT ellen a nem-formális vád az volt, hogy vezetői MDF alapítók és tagjai a Magyar Gárdának. (?) Közismert, hogy az elmúlt hét évben, s a jelenlegi Magyar Köztársaságban a pályázati rendszerekben jelen van a köztörvényes bűnözés gyakorlata. Ennél egy fokkal „enyhébb” de szélesebb körű és milliárdokat érintő művelet, a jogszabályi elvárásoknak megfelelő, de az érdekcsoportoknak juttatott támogatások garmada, a nyilvános, átlátható pályáztatás mellőzése, az eredmények értékelésének elmaradása.

Egy erősebb üldözési forma vette kezdetét 2005-2006-tól. Az MNT kénytelen volt elköltözni az evangélikus egyház épületéből is (2007), s bankkölcsönrel új irodát vett, amely folyamatosan a krónikus fizetésképtelenség szélére sodorta. A köz költségvetési támogatás gyakorlata még súlyosabb akadályozássá vált, miközben 2007-ben az MNT több vezetője ellen, s a szervezet ellen is APEH vizsgálat indult.

A rutinszerű minisztériumi ellenőrzések (igazságügyi könyvvizsgáló) mellett a KEHI és a tárcabeli megbízók által felkért nemzetközi könyvvizsgáló cég (KPMG) ellenőrző vizsgálatai hetekig, hónapokig fenntartották az érdemi munkát és közvetett lélektani fenyegetettséget jelentettek. A gépesített „osztatok” ott kerestek, ahol nem volt mit és a szolgálati szabályzat szerint ott hunytak szemet, ahol nagyban folyt a rablás. Akadályozták nemcsak a munkát, de veszélyeztették az itt dolgozó emberek egészségét is. Senki emberfiára nem lehetett számítani, mert a megfélemlítés átsütött mindenre, s a szolidaritás, még a kisebb körökben is jobban illegálisba szorult, mint a Kádár-rendszer végén. A represszió minden technikája, rejtetten és nyíltan, brutális intenzitásúvá erősödött. Az MNT vizsgálatok hiányosság és szabálytalanság megállapítása nélkül lezárultak, a személyek elleni eljárás még ma is tart.

Mindeközben az MNT és szervezetei hazai és nemzetközi szinten elismert szakmai eredményeket értek el.¹

¹ Lásd részletesen: Milyen egy évtized van mögöttünk!? – s vajon a következő? A népfőiskolák túl a túlélésen, 2009

II. Összevetés európai és nemzetközi összefüggésben

Hol tartunk, és hogyan maradtunk le, mit kell behoznunk, hogy magunkat is utolérjük

Virágzása korában minden nemzet egységes volt érzésben, ízlésben. A hanyatlás korszakait jellemzi, hogy a műveltek és a tömegek nem értik egymást.”

Kodály Zoltán

A MŰVELŐDÉS, MŰVELTSÉG területén Európa, a hanyatló nyugati civilizáció részeként egyre kisebb befolyással rendelkezik, s az Unió, amelyet magasztos elvek alapján hoztak létre, még mindig inkább a globalizációban talpon maradni akaró, nyers gazdasági érdekegység, semmint politikai közösség. Sokarcú a kultúrában, a művelődésben is. Az emelkedő, vitális kultúrákhoz képest - mint a kínai, indiai, török, latin-amerikai stb. - az egyszerűsítés nyelvén az „amerikanizálódásnak” nevezhető visszaszorulás és a vészterhes hanyatlás jellemzi. Egy másik oldalán, a világon egyedülállóan, egy különlegesen intézményszerű együttessé az évezrednyire visszanyúló regionális kultúráknak, az európaiságnak, ami a közös alapelvek és értékek melletti sokféleséget és a gazdagon burjánzó kultúrákat, és emberi méltóságot, minőséget jelenti. Ahogy Európának a vitális civilizációktól tanultva kell visszatérnie gyökereihez, hogy megújulhasson, a magyar műveltség eszménynek ugyanígy, de egy sokkal nehezebb „mutatványt” kell véghezvinnie. A II. világháborút követő fél évszázadban, a korábban már a szétszakítottságban mélyen megsérült magyar műveltség kapott újabb, végzetes sebeket. Saját hagyományai talaján nemhogy nem volt képes talpra állni, (létező szocializmus) hanem még jobban eltorzult, miközben az európai integráció felgyorsulása, főként a 90-es évektől máig, még sebezhetőbbé tette, mert kigyógyított nemzeti műveltsége hiányában a világkultúra legalacsonyabb értékrendű bővli termékeitől vált heveny, fertőzött beteggé. Ez is az oka annak, hogy a „határon kívülinek” nevezett magyarság lehet e megújulás egyik lelkesítője, s motorja az ún. anyaország. A magyarság ezer éves európaiságának újratemetése és megerősítése mellett, a keleti kultúrák lüktető központjaitól való elszakítottágát is újra kell építeni. Györffy István azt mondta: a Nyugat nem arra kíváncsi mi bennünk a nyugati, hanem mi a sajátosan magyar, amivel a Nyugatot gazdagítjuk. Vele egyetértve ma inkább azt kell mondanunk, minket ne nagyon érdekeljen, hogy mit akar látni bennünk a Nyugat. Ellenben nekünk újra magyarrá kell válnunk, ha kulturális nemzetként egyáltalán életben akarunk maradni Európában.

A népfőiskolák, amelyeket a két világháború között a történeti egyházak kezdeményezései változtattak európai intézményből magyarrá, éppen ezt tették, a népi és magas műveltség egységes nemzeti műveltséggé formálásának folytatását. A reformátusok kezdték, az evangélikusok folytatták és a katolikus egyház tette kiteljesített, tömeges tevékenységgé. A közel egy évtizedes szárba szökkenés torzó maradt, 46-tól, mint annyi magyar neki indulást, ezt is lekaszabták. A katolikus népfőiskolák négyes jelszavát évtizedekig el kellett hallgatni, ma meg egyesek azt ajánlják, ne hirdessük, mert elavult. Szerintünk nincs idősebb a 21. században, mint a négyes jelszó: Krisztusibb embert! Műveltebb társadalmat! Életerős népet! Önérzetes magyart! A jövőben valamennyi történeti egyháznak jelentős szerepet kell biztosítani a közösségi nevelés terén, így a népfőiskolák létrehozásában és működtetésében is.

Az Eurostat összes elemzéseiben, mindig az európai „népfőiskola országok” vezetnek, köztük az észak-európai, a Benelux államok, az osztrákok, részben a németek, és Svájc. Ezekben, az országokban ti. a népfőiskola 90-160 éve született, s főként a második világháború után, a közösségi művelődés egyik alapintézményévé lett. Különösen északon, az ún. „liberális felnőttoktatás” (értsd szabadművelődés, közösségi művelődés) révén a civil társadalom ereje és szerepe vált kiemelkedővé, ami nemcsak a demokrácia minőségében, hanem a globális versenyképességük eredményességében is mérhető. A 90-es évek elején tehát nem meglepetés, ha az MNT által kezdeményezett nemzetközi együttműködést euforikus külföldi segítőkészség fogadta. Ez lendítette át az MNT-t sok-sok nehéz ponton – pld. kulcsfontosságú volt ebben a német együttműködés – s így vált az MNT nemzetközileg elismert szakmai szervezetté, majd vezetői fontos nemzetközi szakmai szervezet vezetőivé is válhattak. 1995-től az Unió szervezeten elindította a képzés-oktatás-kultúra terén is együttműködési programjait, s 2000-től a Lisszaboni Stratégiában kulcsfontosságú politikai szintre emelte az oktatási-kulturális együttműködés ügyét. A „liberális felnőttoktatás” programját 2000-ben Grundtvig püspökről, a népfőiskolák dán atyjáról nevezte el Brüsszel. Az 1995-s élethosszig tartó tanulás európai éve, s az ugyanezt visszhangzó OECD radikális felfogásbeli változásokat indított el a tagországokban. A globális gazdasági versenyképességben egyre fontosabb szerepet játszó művelődés és tanulás szerepének felismerése messze ható, és átfogó társadalmi és szociális hasznot hozó, széleskörű fejlődéssé vált a 15-k, majd a 25-k és a 27-ek legtöbbszörében. Már ahol - és azoknak, akik ezzel élni tudtak. Mi magyarok a kezdeti 1995-2000-es közepes szintről sereghajtóvá váltunk, különösen a 2000-es évek közepétől.

Melyek az európai fejlődés 2000-t követő legfontosabb sajátosságai?

Az élethosszig tartó tanulás koncepciójának elvi és gyakorlati kidolgozása, amely az oktatás és kultúra minden szektorát és szintjét átértelmezve, azt egy egységnek fogja föl, túllép annak tárca szintű igazgatásán, szerepfelfogásán, előtérbe állítja az aktív állampolgár formálást, a tanulásban való társadalmi részvétel jelentős növelését, a tanuláshoz való hozzáférés javítását, az idősebb népesség művelődését és a felelős vállalat humán tőke beruházásának ösztönzését, továbbá a társadalmi tőke növekedésének elősegítését. 2004-ben a csatlakozáskor az élethosszig tartó tanulás 15 kritériumának mindegyikében elmaradásban voltunk. (Lásd az ún. rigai kritériumokat) 2002-ben a 24-65 évesek élethosszig tartó tanulásban való részvételének EU átlaga 8% körül volt, Magyarországé 4% alatt. A finnek, mint más vezető „népfőiskola” országok a 40%-t közelítették. Mára lejjebb csúsztunk, mert az EU átlag 9,6% a magyar 3,1% (2006). A lemaradásunk évről évre stagnált, vagy tovább nőtt. A továbbfejlesztett, a nem-formális és informális tanulásban való részvételt is mérő új Eurostat módszerek alapján a 24-65 éves korosztálynál a legelső Ausztria lett 89%-al, a legutolsó Magyarország: 12%-al, az EU25 átlag 42%. Tehát az átlag közel egynegyedénél, az osztrák arány alig több mint 10%-ánál tartunk.

A non profit szektor a 7. legnagyobb gazdaság globálisan, a foglalkoztatottak aránya az összefoglalkoztatottak 3-10% közötti, szolgáltatásainak több mint 60%-a szociális és oktatási, s a felnőttkori tanulást szolgáló szolgáltatási részese-dése 8-30% közötti. A magyar non-profit szektort két évtizedes fejlődése ellenére elmaradottság és régi egyenlőtlenségek tagolják ma is. Pld. a közel 390 milliárd Ft/év állami hozzájárulás több mint 62%-át közhasznú társaságok és közalapítványok kapták, holott ez a két típus a szektor alig 5 százalékát adja (2007). A népfőiskolák esetében ez a diszkrimináció még drasztikusabb. A non-profit szektorban az állam által támogatásként kiosztott pénzeszegek zöme (61%) a fővárosban marad, csupán 5-6 százaléka kerül községi szervezetekhez. (2007, KSH) Vitathatatlan, hogy több száz intézmény és több ezer szakember igyekezete ellenére az „elvtársak” irányítói közreműködése mindent folyamatosan lenulláz. Ennek legkiválóbb elemei a pénzelosztás régi módszerei, a brüsszeli ajánlásoknak való jelszószerű megfelelési attitűd – akárcsak hajdan, az SZKP határozatainak képmutatató visszhangozása. Minden példaadó nemzet azért követi az EU ajánlásait, mert úgy érzi részt vett a létrejöttében, mert hisz az alapelveiben, s főként, mert azokat a saját nemzeti, kulturális felemelkedése szolgálatába karja állítani. A magyar vergődéshez képest sikerük titka ebben rejlik.

III. A népfőiskolák hozzájárulása a társadalompolitika legfontosabb területeinek át- és újjáépítéséhez

A DEFINÍCIÓ SZERINT A NÉPFŐISKOLA az egyes polgárok csoportjai, a helyi társadalom közössége által, felnőttek vagy felnőtt fiatalok részvételével, önállóan – bentlakásos, vagy nappali kurzus keretében – szervezett közösségi és szabad művelődés. Terjedelme lehet a néhány napos, egy hetes rövid és célirányos kurzustól, a több hónapos bentlakásos, kollégiumszerű tanfolyamig. Benne a résztvevők érdekei– tanulók, tanárok – egyaránt érvényesülnek, szabályozására csak a törvényi előírások vonatkoznak, belső szabályzat, előírásrendszer csak abban az esetben él, ha ezt maga a tanulócsoporthoz hozza létre, kívánja. Közvetlen szervezeti kereteit, független döntéseit a közösség maga alakítja ki, róla minden adatszolgáltatás önkéntes jellegű, s az is csak a szakmai, anyagi, erkölcsi, politikai támogatást és fejlődést szolgálhatja. Népfőiskolát fenntarthat bármely állampolgári csoportosulás, önálló jogi személy, egyesület, önkormányzat vagy önkormányzati szerv, intézmény, egyház, társadalmi szervezet és magánszemély is, amennyiben elfogadja a népfőiskolai gondolatot és alapelveket. Lehetőleg törekedni kell arra, hogy a népfőiskola fenntartója önálló jogi személy legyen.²

1. A nemzeti hagyomány kincsestára a XXI. századi magyar műveltség alapja

A népfőiskolai gondolat, a népfőiskolák megalakulása óta konkrét formájában többször változott, de alapértékei állandóak maradtak. Így a helyi közösség szervezése és az önszerveződés segítése, az ehhez nélkülözhetetlen állampolgári ismeretek és a nemzeti öntudat kialakulásának segítése, fejlesztése, valamint az egyéni és közösségi társadalmi kezdeményezésekhez szükséges készségek kiforrálása. Az oktatás és a nevelés kérdései mellett a népfőiskola fontos teret szentel az erkölcsi kérdéseknek, így kiemelt a szerepe a hátrányos helyzetű csoportok és térségek fejlesztésében, az ott felmerülő gondok enyhítésében.

2. Az autonóm személyiség és a közösségért felelős polgár eszménye

A rendszerváltás eufórikus időszakában a 80-as évek közepén, végén létrejött népfőiskolák lényegében két típusba voltak sorolhatók. Az elsőbe tartozók (elsősorban) gyakorlati segítséget kínáltak a gazdasági-társadalmi változások veszteségeinek, a másodikban olyan emberek találtak egymásra, akik évtizedek frusztrációjaként élték meg a politikai véleménynyilvánításnak, a nemzettudat megélésének, a vallási identitás kinyilvánításának veszélyét, kockázatát. Közvetlenül az első szabad választás előtt létezett egy harmadik, erős típus is: a „közéleti, politikai fórum”, ahol a rendszerváltó szellemi körök képviselői járták a vidéket, ismertették a régi új értékeket, mint a pluralizmus, a többpártrendszer, a jogállam stb. A történeti fejlődés főleg az első típushoz tartozó „munkaerő-piaci esélyteremtő” kezdeményezések szerepét tartósította – függetlenül attól, hogy a kezdeményezők vallásos vagy világi filozófiával közelítettek az egyre szorongatóbb szociális kérdésekhez.³ Ezek a népfőiskolák voltak valójában a „klasszikus” (északi, skandináv és magyar) népfőiskolai mozgalom „egyenes ági” örökösei.

Az, hogy nálunk a társadalmi demokrácia fejlődése a 90-es évektől nemhogy szárba szökkenett volna, hanem csak formálisan jött létre, miközben valójában stagnált és elfajult, nem kedvezett a Bíbó István által a „szabadság kis körei” népfőiskola-típus kiteljesedésének. Meg is lett a következménye az elmúlt két évtizedben, ami a manipulálható tömeg-társadalomban, a tekintélyelvű társadalomvezetés és a „felettes szerepet” vivő politikai osztály nyomasztó jelenségében nyilvánul meg.

² Népfőiskolai kalauz, 1998. Ezeket a 97-s tv. megszületésekor megfogalmazott ajánlásokat módosítani lehet a mai elvárások alapján.

³ Lásd az MNT 2004-ben született “A tanulás hatalma” c. küldetésnyilatkozatát www.nepfoiskola.hu/MNT_hu/downloads/a1bkuldetesmarta.doc

A gyakorlati, hasznos és szakmai ismeretek, információk közvetítése mellett az általános műveltség fejlesztését, az öntudatos állampolgári lét és gondolkodás kialakítását elősegítő népfőiskolai tevékenység mindemellett élt és fejlődött. De hát úgy, ahogy a pld. az 50-es évek legrosszabb, rákosista éveiben is a falvak egy részében tovább működött a hittanoktatás, ahová „fű alatt” a párttitkárok is járták a gyerekeiket. A különbség annyi volt a népfőiskolák 90-es évekbeli történetében, hogy a demokráciatanulási tevékenységet immáron csak legális, „demokratikus pénzügyi” eszközökkel mellőzték. A társadalom modernizációs kívánalmaira válaszoló művelődés-tanulás és megfelelés mellett a népfőiskola kiemelt gondot fordít a hagyományok és a nemzeti önazonosság ápolására. Ezek az elvek a népfőiskolák eredetéből és hagyományaiból következnek. Másrészt a népfőiskolák a felnőttoktatás intézmény- és funkciórendszerében, sajátosan és középpontba helyezve, a teljes személyiségre irányuló komplex hatásrendszer működtetését vállalják, hiszen a felnőttoktatás más területein a programok viszonylag szűk, erősen szakirányultságú, pragmatikus szakképzésként kezelik a felnőttoktatást és az élethosszig tartó tanulást.

3. A növekvő gazdaságot, a bővülő foglalkoztatást elősegítő művelődés, tanulás és közösségi kultúra

Kezdetben a népfőiskolák gazdasághoz kötődő tevékenysége főként a gazdaképzésben, a mezőgazdasági képzésben öltött testet. Ez egyrészt a nemzetközi és hazai tradíciókból is következett, másrészt az átalakulást követően újra aktuálissá vált a családi kisgazdaságokra épülő modern mezőgazdaság kifejlesztése. Ez a törekvés már a kezdetektől egybekapcsolódott a helyi közösségformálás, a lokálpatriotizmus erősítését szolgáló tevékenységekkel, lévén a dán történeti mintához hasonlóan azt az elvet követtük, hogy ugyan a dán tejszövetkezetek kifejlődésében a népfőiskolák jelentős szerepet vittek, de a tanfolyamokon alig volt szó magáról a tejtermelésről, ahhoz képest, hogy sokkal inkább az öntudatos és cselekvőképes, összefogásra és üzleti eredményességre képes gazda formálására helyezték a hangsúlyt. Megjelent a népfőiskoláink munkájában a mezőgazdaság terén az ökológiai gondolkodás és gyakorlat előtérbe állítása, s a falusi gazdaság diverzifikálását elősegítő más tevékenységek, mint pld. a kézművesség, turizmus képzési támogatása. A magyar felnőttoktatás elmúlt évtizedbeli egyoldalú humán erőforrás fejlesztési, szakmai képzési megközelítése ellentétéként a népfőiskolák egyrészt azt vallották, hogy a szakképzés gyakorlata elavult, de szemléletileg a „kiművelt személyiség” sokkal jobb szakember és polgár, mint a közvetlen termelési feladat ellátására drillezett, kiképzett munkavállaló. A munkaügyi intézményrendszer ezért sem tudta hatékonyan kezelni a munkanélküliek felzárkóztatását és integrálását. A népfőiskolák az elmúlt évtizedben a „kiművelt emberfő a legjobb munkavállaló” koncepcióhoz szorosan kötődve az ún. alapkészségek és kulcskompetenciák felnőttkori fejlesztését állították munkájuk középpontjába, mégpedig az Unió és a legfejlettebb tagállamok törekvései és tapasztalatai alapján. Ma a fejlett államokban egyre inkább elismert, hogy a korszerű munkavállalói kompetenciák között a felelősség kultúrája, az együttműködési, konfliktuskezelési, és probléma megoldási kompetenciák, vagyis a korábban puha képességnek tartott társadalmi kompetenciák perdöntő szerepet játszanak az információs és tudásgazdaságban.

4. A szegénység és munkanélküliség ellen. A társadalmi különbségek csökkentése, a szolidaritás kultúrája

A népfőiskolák általánosságban a vidéki hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat vonták be leginkább tevékenységi körükbe. Sok esetben ez nem volt több mint a társadalmi elszigeteltség csökkentése, az önszervezés és szolidaritás erősítése. Számos esetben az önfoglalkoztatás és az elemi vállalkozási ismeretek átadása volt a program.

Egy legfrissebb kutatásunk is igazolja, hogy a munkanélküliek szervezett „kényszerképzése” többnyire bizonyítvány-papír előállítására a tényleges elhelyezkedést biztosító kompetenciák fejlesztése helyett. Iskolai végzettségtől függetlenül a megkérdezettek - országosan 2030, 16-65 év közötti felnőtt - több mint 60%-a szívesen tanulna. ⁴ Országosan a képzés és foglalkoztatás összekapcsolásának, a gazdasági szféra és a képzési intézményrendszer közötti kellő együttműködésnek a hiánya, a korszerű kompetencia alapú képzés és az „ügyféllel” szembeni „intézményi érdek”- dominancia lényegében nem a munkanélküliség képzés általi csökkentését, hanem növelését, az egyenlőtlenségek konzerválását, újratermelését szolgálja. Ráadásul igen drágán. A népfőiskolák, és a munkaügyi központok együttműködési programjainak sikere viszont azt bizonyítja, hogy a személyiség központú, önbizalom növelő, alapkészségek fejlesztésére szabott közös programok sikerrel jártak. Ezek aránya azonban az egészben elhanyagolható. A 2008 vége óta ránk szakadt általános világválság még látványosabbá tette a magyar munkanélküliség képzéssel való kezelésének magatehetetlenségét és elmaradottságát.

A szegénység terén különösen veszélyeztetettek a nyugdíjasok, a munkanélküliek, az alacsony iskolai végzettségűek, a községekben lakók, a csak idős személyekből álló háztartások, továbbá a sokgyermekes, valamint a női háztartásfőjű

⁴ A tanulás sokfélesége. A felnőttkori tanulás indítékairól és akadályairól, Budapest, MNT 2009

családok. Nemzetközi kutatások sora igazolta, hogy a tanulás fejlesztésével a szegénység mérséklésében eredményeket lehet felmutatni. Az EU-ban az átlagfogyasztás mértéke az egyik szegénység mérce. A szakértői anyagok szerint az EU átlagfogyasztásának fele alatt az EU-országokban átlagosan a népesség 17%-a él. A helyzet Dániában a legjobb 9%-os, és Portugáliában a legrosszabb 33%-os szegénységgel. A csatlakozott országok többsége azonban igen messze van e tekintetben a nyugati tértől. Így Magyarországon élők több mint 70%-a az EU átlagfogyasztásának 50%-át éri el. A szegénység, még a legsúlyosabb szegénység is, csak részben cigánykérdés. A cigányok aránya az össznépségekben 5-8%-ra tehető. Szegénymintákban az arányuk 20% (ILO-POV-felmérés). Ugyanezen minta alsó harmadában, azaz a legszegényebbek között 37%-ot, de a még ennél is szegényebb ötödben vagy tizedben is „alig” 40%-ot képviselnek. Más szavakkal: minél szegényebb kört nézünk, annál magasabb a romák aránya, de még a legszegényebb népességtizedben vagy huszadban sem ők vannak többségben, vagyis a szegények többsége nem roma. Világszerte, különösen az Oktatás mindenkinek (2000) globális program keretében igen sok hasznosítható gyakorlat született a szegénység mérséklésére a felnőttkori tanulás eszközeivel. A Reménységpénztár pld. egy induló, a Szegények bankja ismert program adaptálási kísérlete is egyenlőre csak terv Magyarországon.

A szociális szövetkezet gondolat viszont annál életképebb, a háború előtről is komoly magyar hagyományokkal. A népfőiskolák két alkalommal (a 90-es évek végén az Európai Szociális Szövetkezetek Szövetségével és 2008-ban az OFA támogatással) megpróbálkoztak a szociális szövetkezet típusú foglalkoztatás és képzés előre vitelével. Igen nagyfokú érdeklődést váltott ki a vidéki társadalom körében. Egy a szociális piacgazdaság alapelveit és a koherens szociálpolitikát követő országban igen, de a szélsőséges fináncapitalizmus és neoliberalizmus közepette, amikor a társadalmi bizalom szintje is a mélypontra került semmi esély a szociális gazdaság kiterjesztésére.

5. Egységes nemzeti kultúra a Kárpát medencében

A Kárpát-medencei magyar népfőiskoláknak jelentős történeti hagyományai vannak. Az erdélyi Wesselényi-féle Makkfalvi iskolát, melynek 1836-os elindulását sokszor a hazai népfőiskola intézmény születésének tekintik. *Erdő János* unitárius lelkész, Balázs Ferenc kortársa, aki életét püspökként fejezte be Kolozsváron, éppen a mészköi népfőiskola-kezdeményezés kapcsán írta egyik tanulmányában: „...A népfőiskolához cselekvési szabadság és kitartó prófétalelkű emberek szükségesegek. A népfőiskola múltja bizonyítja ezt! Ne várjunk mindent az államtól, vagy az illetékes hatóságoktól! Fogjunk mi magunk a munkához!” Akár az erdélyi magyar kisebbség két világháború közötti cselekvésprogramja is lehetett volna ez a kijelentés. *Márton Áron*, Erdély nagy katolikus püspöke sem maradt távol a népfőiskola intézményének gondolatától. Népművelő rendszerének a kialakításában számtalan alkalommal idézi Grundtvigot, gyakran emlegetve, hogy: „ez az idegen férfi nagyon is rokonunk”.

A legjelentősebb erdélyi KALOT népfőiskola a csiksomlyói volt, amelynek épületét Kós Károly tervezte és szobrász tanára Szervátiusz Jenő volt. A 80-as évek végén az erdélyi menekültáradat idején Németh Géza lelkésszel szerveztünk ún. befogadó népfőiskolákat, s a Németh László-i Kárpát - medencei népek tejesztvérisége jegyében indultunk el minden irányba, a Felvidékre, Kárpátaljára, Erdélybe és a Vajdaságba népfőiskola szervezésre. Az MNT alapszabályát a 90-es évek elején módosítottuk, amely lehetővé tette a határon túli magyar szervezetek egyenjogú tagságát szervezetünkben, ahol az elnökségben mindig biztosított volt egy fenntartott hely egy ún. határon túli magyarnak. Néhány szerencsésebb évjáratban az Illyés Alapítványtól – emlékszik még itt valaki erre a névre? – nyert támogatásból hasznos programokat szerveztünk. Népfőiskola vezetőképzést Szabadkán, Szovátán, Kárpát medencei ifjúsági népfőiskola programot, továbbá elsőként rendeztük meg a Magyar Kultúra Napját Nagyváradon, amit a város román polgármestere nyitott meg. Később a pénz fogytán egy-egy találkozóra futotta, ahová egy helyre gyűjtve hívtunk mindenkit. Az anyaország és a Kárpát-medence magyar közösségei kapcsolat történetének hányattatottságához hasonló lehetett csak a mi akadozó együttműködésünk is, a sokfelé húzás, az elhagyatottság, a némasággal és tőrésben elfogyott energiák és a sok oldalról körbevevő korlátozottság. A lehetőségek újra kitérítése mindezt csak múló, rossz álommmá változtathatja.

6. Társadalmi csoportok és sajátos feladatok - családok, fiatalok, idősek, romák

Családok. A népfőiskolák több, a családot középpontba állító programot valósítottak meg. Pld. a szülők megerősítése gyermekeik tanulmányainak figyelemmel kísérésében. Családsegítő szolgálat működtetése alföldi tanyavidéken. Ifjúsági tanácsadó munka kifejlesztésével foglalkozott az MNT egy német-román-magyar Leonardo együttműködésben, amely a családokat és a szülő-gyermek kapcsolat és konfliktus helyzet kezelését segítették. Mindezek messze elmaradtak a Nyugaton már évtizedek óta a felnőttoktatásban újra virágkorát élő „családi tanulás” (family learning) programok szerepéhez és nagyságrendjéhez képest. A család, a társadalom legfontosabb egységének helyzete rendkívül problematikusá vált.

A legfontosabb, az egész életet és életpályát meghatározó szocializációs, nevelési funkciója legyengült, s a társadalom nem épített ki egy olyan közösségi hálót, egyebek között a felnőttoktatásban, amellyel kompenzációt, átmeneti kisegítést valószínűsíthet meg, mivelhogy egy átfogó családközpontú politika nélkül csupán szükség cselekvésről és mentésről lehet szó.

Fiatalok. A népfőiskolák legaktívabb tanuló csoportját a fiatalok képezik, legalábbis a számítógép és idegen nyelvvoktatás terén. Általánosságban kevés a kínálat a tanulási potenciáljuk kielégítéséhez. A fiatalok körében meglévő tanulási vágy és expanzió mértékéhez képest a népfőiskolai intézmény, mint rendszer gyenge és eszköztelen. A se nem tanul, se nem dolgozik korosztály felkarolásában több sikeres tevékenység valósult meg, pld. a nagykáta katolikus népfőiskolán. De ezek mind inkább kis morzsák a szükséges nagyságrendhez képest. A vidék és a város ifjúsága közötti különbségek tovább nőttek, s a népfőiskolák számára főként a falusi, kistelepülések fiatalsága lehet a fő célcsoport. A „csak úgy elvagyok” életmód és a közösségi szerveződések hiánya magára hagyottá, és a saját életvilágában individualizálódottá tette a 15-29 évesek korosztályát. Igen aggasztó az Ifjúság 2008 gyorsjelentés c. kutatás egyik fő megállapítása miszerint a korosztály 14%-a szerint bizonyos körülmények között a diktatúra jobb, mint a demokrácia, s további egyharmaduk számára lényegileg nem számít, hogy demokratikus, vagy diktatórikus körülmények között élnek e.

Emlékszünk arra, hogy a felsőoktatásban milyen fontos szerepet játszott pld. a NÉKOSZ a háború után, vagy újabban időkben a Bibó István kollégium, amelyek lényegében egy sajátos korcsoport népfőiskoláiként is felfoghatók. Cselekvés híján nemcsak a nemtörődömség, a drogfogyasztás és deviancia növekedés és számos más jelenség rémével nézünk szembe, hanem egy örökös társadalmi törvény elorsodásával, hogy ti. mindig az ifjúsági generációk képezték a nemzeti és társadalmi megújulás szívét, lelkét. Számos új és igen pozitív ifjúsági közösségi mozgalom mellett az egyenlőtlenségek (falú, város) csökkentése nélkül nemcsak az idősek várhatóan kitolódó élettartama miatti társadalmi „terhek” növekednek, hanem azzal is, hogy a fiatalok tömegei maradnak társadalmi kompetenciák nélküli, „nagyra nőtt” és gondozásra szoruló „óriás csecsemők”. Nem beszélünk most a magyar közélet mai, történetileg is egyedülállóan mélyre jutott elzüllöttségéről, de elmondható, hogy a politikai osztály általában is jól megkopott és jó része félművelt, aki kenyérkeresetnek tekinti a „homo politicus” hivatást. A politikai kultúra megújítása elemi szükségesség, ami egy új, fiatal és alulról jövő „siserehaddal” lehet a legsikeresebb.

Idősek. Európában a népesség öregedése egyre nagyobb méreteket ölt. Az elmúlt évtizedekben jelentősen csökkent a születések száma, a termékenységi mutató, vagyis az egy anyára jutó gyermekek átlagos száma valamennyi fejlett államban a reprodukciós szint (2,1) alá esett, 1.38 (EU 27). Ezzel párhuzamosan fokozatosan emelkedik az átlagéletkor, az emberek egyre tovább élnek. Az idős, 65 év feletti lakosság aránya az össznépségekben belül az elmúlt évtizedekben egyre emelkedett, és a prognózisok azt mutatják, hogy az előrejedés a jövőben gyors ütemben folytatódni fog. Eközben a munkaképes korú (14–65 év közötti) lakosok száma képtelen lépést tartani ezzel a folyamattal. Míg 1980-ban az Európai Gazdasági Közösség országaiban a 65 évnél idősebb népesség aránya 13, 5% volt, 2006-ban az Európai Unióban ez az arány 16, 2%-ra nőtt.

Az öregségi nyugdíjon kívül a korbetöltött rokkantnyugdíjasok száma Magyarországon: 361. 957 fő, a korhatár alatti rokkantnyugdíjas 432 840 fő, míg az egyéb nyugdíjasok száma: 542 715. Az egyéb nyugdíjasok többek között: a megváltozott munkaképességűek járadékában részesülő: 194.977 fő, az özvegyi nyugdíjas: 148 060 fő, az árvaellátásban részesülő: 104 436 fő, a rokkantsági járadékos: 30 677 fő, a házastársi pótlékban részesülő: 29 163 fő. Adataink szerint a kistelepüléseken a leghálásabb és legnépesebb népfőiskolai tanulócsoporthoz a nyugdíjasokból kerülnek ki. Ott ahol magas az özvegyi magány, a társadalmi kapcsolatok súlyos hiányai mutatkoznak, s ahová már a pap is csak „bejáró munkásként” jut el heti másfél órára. Az életminőség emelkedését, a társadalmi segély költségeinek csökkentését nagyban javítaná az egészségmegőrzést, a társadalmi vitalitást és közösségi érdeklődést növelő idősök népfőiskolai számának a növelése. Alacsony közöltség, magas erkölcsi és társadalmi, jóléti haszonnal jár.⁵

Romák. Az MNT egy Phare-Lien dán-szlovén-magyar programban alapvető koncepciókat, gyakorlati eszközöket fejlesztett ki a roma alapkészség fejlesztés és szocializáció terén, amelyben itthon több mint 6 megyében 80 tanár kiképzésével 700 roma felnőtt részesült alapképzésben. Az egyszeri, kétszer két éves EU forrást használó program befejezését követően semmilyen hazai támogatási forrást nem lehetett biztosítani a munka fejlesztésére és kibővítésére. Természetesen számos más hasznos kezdeményezés történt, de az átfogó roma felnőttoktatás megvalósulása elmaradt. Nemzeti programot kell kidolgozni. A romák szociális helyzete és munkaerő-piaci hozzáférésük javítása az EU-ban c. az Európai Parlament 2009. március 11-i állásfoglalása a romák szociális helyzetéről és munkaerő-piaci hozzáférésük javításáról az EU-ban c. dokumentum alapján, melynek fontos eleme a társadalmi integráció és a tanulás, képzés összekapcsolása.

⁵ - Egészség évtizedének „Johan Béla nemzeti programja” Budapest 2002

- Magyar lelkiállapot Szerk. Kopp Mária Semmelweis Kiadó, 2008

- Idősügyi Nemzeti Stratégia, 2009.

<http://www.parlament.hu/irom38/10500/10500.pdf> (letöltve 2009 október)

IV. Cselekvési programterv: népfőiskolákkal a tanuló társadalom és a művelt nemzet megteremtése felé

Az MNT cselekvési program javaslatai több publikációban megtalálhatók⁶, mégis szükségesnek és aktuálisnak látszik legalább vázaltszerűen, újra összefoglalni a 2009 végén fontos elemeket. Például nincs terünk és nem feladatunk az egyik legfontosabb kérdéssel foglalkozni, hogy a tömegkommunikáció hogyan állítható a magyar kultúra és a felnőttoktatás, művelődés szolgálatába.

1. A közgondolkodás átformálása és a társadalmi szervezetek közreműködése

A feladat igen régi és mégis igen időszerű. A magyar közélet örökletes betegségeit így jellemezte Bíbó István, ami programot is ad a teendőkre:

- a közérdek háttérbe szorítása a magánérdek kedvéért
- magánjogok lábba tiprása
- kicsinyes paragrafus-jogászat
- jogszabályok cinikus semmibevétele
- kétségbeejtően aggályos ügyintézés
- léha felületesség
- minden felelősség elhárítása
- személyes döntés túlbúrjázása
- basáskodó önkény és gyáva határozatlanság
- célszerűtlen, öncélú rutin
- brutálisan rideg célmegvalósítás

A zsákutca tünetei Bíbó szerint a közéletben–közigazgatásban:

- a kulcspozíciók elrejtése
- hatáskörök harácsolása
- tisztviselők személyes függőségének elmélyítése
- személyes ügyek központosítása
- ügyintézés önkényessé tétele
- a központi hatalomnak saját omnipotenciájába való belefulladás

Az Európai Unió tagsággal járó lehetőségek egyben kihívásokat és kockázatokat jelentenek ma is. A helyi társadalmi erőforrások feltárása, s a helyi összefogást lehetővé tevő együttműködési kompetenciák fejlesztése nélkül a település és kistérség fejlesztés stagnálhat, vagy nemzetközi mércével lemaradunk, ami tartósan akadályozhatja az előrelépést. Tagolt közösségek, élő civil közösségi élet, művelt és öntudatos polgárok, valamint nyitott, együttműködő kész és fejlődésre képes hatóságok, közhivatalok nélkül a nemzetközi mozgástér is visszajára fordul.

- a demokratikus állampolgárságra képzés nem pusztán iskolai tantárgy, vagy a tananyag része, hanem az élethosszig tartó tanulás keretében megvalósítandó jelentős oktatáspolitikai célkitűzés;

- a kontextusok összességére alkalmazható általános meghatározás helyett olyan pragmatikus meghatározás célszerű, amely a megfogalmazás formális szigorúsága helyett a gyakorlati megvalósítás következményeire és módszereire összpontosít;
- Más, szorosan kapcsolódó elnevezésekhez (állampolgári ismeretek, politikai nevelés) képest a demokratikus állampolgárságra képzés révén szerzett identitás alapja az állampolgárságra, mint integráló kifejezésre való utalás;
- Ezen identitás eredményeképpen a demokratikus állampolgárságra képzés a tapasztalatok és társadalmi gyakorlat sokféleségére épülő demokratikus viselkedési formák, elsajátítását jelöli;
- függetlenül attól, hogy a demokratikus állampolgárságra képzés hol valósul meg, az alábbi három megközelítés előfeltétel:
  - megerősítés
  - civil részvétel
  - közös felelősségvállalás.

Mindezek az Európa Tanács általunk követett ajánlásai.

2. Az ágazatközi gondolkodás korlátainak megszüntetése és a rövidtávon, azonnal széles körben hasznosítható eredmények – képzések, műhelymunkák kiterjesztése

Az élethosszig tartó tanulás egyik legfontosabb központi gondolata, hogy az oktatás és képzés különböző szintjei és szektorai (óvoda, közoktatás, felsőoktatás, felnőttoktatás) továbbá a művelődés és kultúra különböző szektorai között – azok autonómiájának sérelme nélkül - egy egységet képeznek. Közvetlenül kapcsolódik a legfontosabb társadalmi érdekekhez, mindenek előtt az egyének szabadságához és személyes boldogulását elősegítő tanulóshoz és művelődéshez, másrészt a szociálpolitika, a nemzetpolitika, s a gazdaságpolitika minden ágazatához és azokkal funkcionális együttműködésben munkálkodik. Másként szólva az élethosszig tartó tanulás nem tárca szintű reszort, hanem a jövő tudás társadalmának stratégiai eszköze, aminek az intézményi struktúrában és a tárca közötti koordinációban is meg kell jelennie.

Rövidtávon a Magyar Népfőiskolai Társaság a nemzetközi és hazai műhelyekben közösen elvégzett projektek (tapasztalatai alapján azok) kiterjesztését 1-3 éven belül meg tudja szervezni. Mellékletünk⁷ tartalmazza azokat a modell projekteket, amelyek alapján ki lehet alakítani a preferenciákat és programterveket azok kiszélesítésére a sürgősség elve szerint. A kívánatos eredmény alapján pontos megvalósíthatósági tervek készíthetők. Nyilvánvaló, hogy a működési biztonság és egy kielégítő számú szakképzett emberfő, mellék és részfoglalkoztatása, valamint az önkéntesek széles köre nélkül és a jelenlegi alamizna-finanszírozással ez véghezvihetetlen. Lásd a 2. sz. mellékletben az MNT hatókörébe tartozó népfőiskolai támogatásokat és pénzforgalmat⁸

Melyek a legfontosabb területek a gyors és sikeres előrelépés ígéretével?

- demokratikus állampolgárképzés és művelődés
- alapkészség fejlesztés és kulcskompetencia fejlesztések
- közösségi és kompetenciafejlesztési roma programok
- kistérségi szintű tanuló régió fejlesztés
- kistéleplések és közösségek terület és vidékfejlesztési, hazai és nemzetközi projektjeinek tervezése, lebonyolítása
- nemzetközi szakmai kapcsolatrendszert és együttműködést segítő szolgáltatás kiépítése

3. A jogszabályi és finanszírozási rendszer és a társadalmi partnerség megváltoztatása: a működési biztonság és intézményesítés minimális követelményei

Az intézményrendszer társadalmisítása és a kisközösségek előtérbe helyezése:

Javaslatunk az alulról építkezés elvét követik. Minden kistéleplésen és a településeken ahol erre igény és lehetőség nyílik, szabályozókkal kell ösztönözni, hogy a művelődési házak, és más közművelődési intézmények társadalmisítására kerüljön sor, a népfőiskolát a helyi társadalom alapintézményévé téve. A népfőiskola a köz, a magán és a nem-kormányzati szféra együttműködéseként valósuljon meg. Ezen a helyi önkormányzatot, a társadalmi szervezeteket, benne hangsúllyal a történeti egyházakat értjük, s a társulásban feltétlenül működjenek közre a helyi gazdasági élet szervezetei is.

⁶ Európai kihívások – magyar lehetőségek. A felnőttkori tanulás jövőképeinek körvonalai. Nemzeti Felnőttképzési Intézet, 2006

Továbblépni a tervezéstől a tettek felé. Javaslát a cselekvési tervhez – az EU elvárások megismerése program záró tanulmánya, MNT, Budapest, 2008

⁷ Referencia munkák, MNT, 2009

⁸ A Magyar Népfőiskolai Társaság költségvetési- működési támogatás OKM 2001-2009

A népfőiskolai szolgáltatások ellátását biztonságos és tervezhető szakember foglalkoztatással kell biztosítani. A túl-méretezett intézményi személyi állomány helyett, a korszerű menedzsment megteremtése és a törvényességi, szakmai felügyeletre, a társadalmi közreműködés és ellenőrzés, irányítás rendszerére van szükség. Meg kell újítani a szakmai képzési akkreditációt és képzést is, amelyben nagy súlyt kell helyezni az önkéntes, rugalmas részfoglalkozású közreműködők biztosításának.

Az elprivatizált KISZ és MSZMP oktatási központok akkor (90-es évek eleje) egyedülálló infrastruktúrát kínáltak a közjó érdekének. Még ma is akadnak épületek, amelyekkel méltó feltételeket lehet teremteni a népfőiskolai működéshez.

Kistérségi szinten érdemes olyan szolgáltató központok kiépítése, amelyek a szakmai munka fejlesztését, a továbbképzést és egyéb területi segítő funkciókat látják el, s biztosítják, hogy a legkisebb település kisközösségei is közvetlen tanácsadásban, szolgáltatásban és segítségben részesüljenek.

Felül kell vizsgálni, és/vagy új törvényt kell alkotni a következő jogszabályok helyett

1.1997. évi CXL. Törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

2.1997. évi CLVI. Törvény a közhasznú szervezetekről

3.2001. évi CI. Törvény a felnőttképzésről

4.1993. évi LXXVI. Törvény a szakképzésről

Miért korszerűtlenek ezek a törvények?

- mert nemcsak az EU tagállamok utóbbi évtizedben megvalósított fejlődését nem követték, hanem részben
- a korábbi évtizedek intézményrendszereit és irányítási módszereit kodifikálták
- mert ezekben az intézményi érdekek és nem a tanuló polgár érdekei állnak a középpontban. (az élethossziglan tartó tanulásban „kulcsfontosságú elem, hogy a tanuló személyiség és igényei a középpontban álljanak, azaz inkább az oktatás és képzés ‘keresleti oldalához’, mint az ellátókhöz kell igazodni” – fogalmazza meg a magyar OECD-ajánlás is)
- az intézményrendszer és szemlélet vonatkozásában nem a tanulás szempontjából hátrányos helyzetben levő többségre helyezik a hangsúlyt.
- felülről építkező intézményrendszert szabályoznak, amely nem biztosítja kellőképpen a társadalmi igények érvényesítését, egyoldalúan munkaerő-képzés és szakképzés központú, miközben a piac igényeinek csak részben – vagy egyáltalán nem tud megfelelni
- nem biztosítja a közösségi művelődési és felnőttképzési szolgáltatók egyenrangúságát (állami, önkormányzati, non-profit, privát) illetve a képzések és művelődés sokfélesége, szintjei, módjai között az egyéni tanuló szempontjából hatékony és szabad átjárhatóságot
- a „szolgáltató-központú” finanszírozás helyett nem állítja előtérbe a „szolgáltatást igénybe vevőket” támogató finanszírozást, az alacsony iskolázottságúak megkülönböztetett támogatását, a szak- és munkaerő-piac képzései keretében az általános műveltség fejlesztését célzó rész beiktatásának és finanszírozásának kötelezettségét.
- a Regionális Munkaerő-fejlesztő és Képző Központok szűkre szabott szak- és munkaerő-piaci képző funkcióját nem szélesítette ki, s nincs testületiségen alapuló, autonóm működésmód. E rögtönzött felsorolás természetesen szakszerű elemzést és leírást tesz szükségessé a későbbiekben mindegyik tv-re kitérve.

A törvénymódosítások és/vagy új törvények sikerességének egyik mércéje mindenképpen az lesz, hogy miként lesz képes elősegíteni a tanulással, művelődéssel kapcsolatos társadalmi közszellem pozitív fejlesztését, illetve ebbe a folyamatba magát a társadalmat, annak tagjait hogyan lesz képes bevonni. Ebben a tekintetben a tanulóhoz való pozitív viszony és társadalmi környezet kialakítása az egyik legfontosabb cél, amiben a legszélesebb, plurális társadalmi részvételre van szükség. A törvénynek direkt vagy indirekt formában intézményesítenie kell a Felnőtt Művelődés Hete (Adult Learning Week) névvel az 1997-es hamburgi felnőttképzési világkonferencián elfogadott ajánlást, amely jelenleg már több mint 25 európai országban évente visszatérő rendezvény és mechanizmus. Az MNT már több mint 10 éve javasolta, hogy a felnőttoktatási törvény az 1998-ban megfogalmazott kormányprogramban leírt intenciókat továbbgondolva, helyi önkormányzati és kistérségi szinten kodifikálja a népfőiskolákat, mint a felnőttképzés alapszintű intézményeit.⁹ Ezért most is szükségesnek tartja egy megfelelő időpontban önálló népfőiskolai törvény megalkotását.

Mi indokolja egy ilyen törvény létrejöttét?

Az EU 27 tagállamában meglévő különbségek mellett, a legfejlettebb tagállamok példáját nézve látható, hogy a referencia országok mind olyanok, amelyek a népfőiskolát hagyományosan (történetileg és a harmadik évezredben is) kiemelt intézményként kezelik. (Ez elsősorban az észak-európai régió egésze, a német nyelvterület országai és részben a Benelux államok.)

⁹ Lásd „A fejlettek sarkában lenni”. OKM – MNT 2001 és a FIDESZ 98-as programját

A törvénykezés fejlesztésében az elmúlt tíz év legfontosabb tendenciája ezekben, az országokban az volt, hogy

- koncepcióra és a gyakorlatban is radikálisan kiszélesítették a tanulóhoz, művelődéshez való hozzáférést a társadalom ún. alacsonyabb iskolázottságú, nagy csoportjainak a bevonása érdekében
- a keret jellegű, átfogó profilú szabályozásban megjelent az EU és az OECD élethosszig tartó tanulás filozófiája és szemlélete, amely átírja az oktatási, kulturális, képzési szektorok és szintek közötti hagyományos viszonyrendszert, elkülönültséget, átjárhatóság hiányát.
- A szabályozás megcélozta a minél átfogóbb forrásbővítést (egyén, család, vállalati szféra, állam) az egyénre és csoportokra irányuló konkrét ösztönzésekkel egybekötve. (pld felnőtt tanuló hitel és kedvezményzárlak, kártyák bevezetése) a normatívák, szankciók, indikátorok és eredménykövetelmények konkrétan megjelentek az összehasonlíthatóság, a monitoring, a hatékony irányítás, finanszírozás eszközeiként.

A népfőiskolai törvény szükségességének fő indokai:

- közel egy évtizede egyre erősödően előtérbe került a nem-formális tanulás, művelődés és az informális tanulás fontossága, nemcsak az irányadó európai szintű dokumentumokban (retorika), hanem egy sor ország gyakorlatában is. Ebben élen járnak az előbb említett referencia országok, ahol a népfőiskoláknak, mint a nem-formális és gyakorlatias képzésnek több mint 160 éves tapasztalata áll rendelkezésre. (Ez Németországban 65-90 éves) Magyarországon 1936-1946 között igen sikeres és autentikus nemzeti adaptáció jött létre elsősorban a történelmi egyházak tevékenységéért.
- Magyarországon elhanyagolható az autonóm civil szerveződések szerepe, akár általánosságban, az érdek érvényesítésben való állampolgári közreműködésről, akár társadalmi szervezetek keretében megjelenő szolgáltatási, ellátó funkciók arányáról beszélünk. A helyi társadalom legkisebb közösségeiből kiindulva a népfőiskola tipikusan az az önszerveződésen alapuló tevékenységi forma, amely könnyen létrehozható, hozzáférhető. Benne az állampolgári önszerveződés és érdekérvényesítés természetes működési elv és polgár közeli, mint szolgáltatás.
- Nincs egyetlen olyan magyar törvény sem, (a kutatás, a képzés, szakképzés, az oktatás, a tanulás, a művelődés és kultúra terén) amely integrálná az élethosszig tartó tanulás negyven éve született, és a 90-es évek közepétől, majd a lisszaboni stratégia megjelenése óta (2000-et követően) új erővel megjelenő alapelveit, és megjelenítené az elvek gyakorlatba ültetésének szabályozását.

Összefoglalva a fő indokok:

- a nem-formális tanulás és művelődés előtérbe helyezése és ösztönző szabályozása
- a polgári, civil érdekérvényesítés és önszerveződés lehetőségei tényleges kereteinek megteremtése a művelődés, képzés, tanulás terén is
- az élethosszig tartó tanulás európai és globális filozófiájának nemzeti érdekek alapján történő érvényesítése

Nincs új a nap alatt

1945 és 1948 között a művelődési tevékenység - az európai modellnek és a hozzáigazodó magyar hagyományoknak megfelelően - autonóm művelődési intézményekben, szervezetekben, valamint a pártok, egyházak, szakszervezetek, egyesületek, ifjúsági mozgalmak stb. keretében szerveződött.¹⁰ Ez a képződmény nem az újonnan szerveződő demokrácia hirtelen előkerült rögtönzése volt, hanem a két világháború közötti evolúciós fejlődés eredménye. Természetesen a hagyományokhoz visszatérés nem másolást jelent, hanem a történelmi folytonosságot és a mai európai és nemzeti érdekek XXI. századi összeegyeztetését.

Miért korszerű a szabadművelődési koncepció?

- a társadalmi önszerveződésre és igényekre épült
- demokratikus döntéshozói testületeket és kivitelezést tett lehetővé
- a helyi társadalomban is jelenlévő országos hálózatot képezett
- megvalósította a társadalmi pluralizmust és a nemzeti érdekek és értékek primátusát
- a művelődést és képzést összekapcsolta a szociálpolitika és a gazdaság területeivel

¹⁰ 1945 után az Országos Köznevelési Tanács elnöke Szent-Györgyi Albert, a Művészeti Tanács elnöke Kodály Zoltán. Az 1945-1948 közötti legaktívabb koalíciós művelődési szerv, az Országos Szabadművelődési Tanács elnöki tisztjét Karácsony Sándor töltötte be. A szabadművelődés kialakítása 1945. október-novemberben kidolgozott 12 100/1945. VKM sz. rendelettel kezdődött el. A rendelet értelmében Országos Szabad Művelődési Tanácsot szerveztek. A szabadművelődési tanácsok a 720/1946 ME. Sz. rendelet alapján alakultak meg. A járási Szabadművelődési felügyelőségre vonatkozó 1946-os törvény érvényben maradt azzal a kitételrel, hogy tagja lett a járási főjegyzőn kívül a járási tisztiorvos és a járási szociális titkár is.

Egy mai tv. alapvető követelményei közé tartozik 2010-ben Európában, hogy

- a garantálja a közösségi művelődés és tanulás biztonságos intézményi struktúráit, megköveteli az intézményes támogatáson keresztül a folyamatosság és a biztosított minőség meghatározott feltételeit
- szervezeti autonómiát biztosít, beleértve a társadalmi szervezeteket is, mint az egyházak, a szakszervezetek, a munkavállalók szervezetei, s beleértve az ott folyó tevékenység tartalmának, a benne foglalkoztatott szakemberek kinevezésének és foglalkoztatásának függetlenségét.
- képesítéssel rendelkező szakember gárdát alkalmaz, amelynek a továbbképzése biztosított
- együttműködési kötelezettség vonatkozik minden intézményre a település, kistérség stb. más oktatási-művelődési intézményeivel, szervezeteivel (iskola, könyvtár, egyház, gazdasági kamara stb.) – támogatás megvonási szankcióval – lásd a Hessen tartományi törvényt. -
- a nyitott elérhetőség biztosítása a népesség minden csoportja és minden személy számára

A regionális szintű intézményrendszer szintje alatt a vidék- és területfejlesztés kistérségi területbeosztást figyelembe véve, központi társfinanszírozási hozzájárulást biztosító felnőttképzési alapok létrehozásával a törvény ösztönözte a helyi és kistérségi szintű felnőttképzési infrastruktúra és szolgáltatások létrejöttét. Ez a közoktatási, szakoktatási, szakközépiskolai és felsőoktatási, valamint non-profit és privát szervezetek felnőttképzési társulásainak önkormányzatokkal való együttműködésben, közös működtetése keretében valósuljon meg. A helyi szintű elemi felnőttképzés szervezeteként kodifikálja a törvény a népfőiskolák önkormányzatokkal közös működtetését. (Lásd 1998-as kormányprogram.)

- A törvény kodifikálja a felnőttképzés valamennyi tevékenységi ágára vonatkozó egységes, EU-kompatibilis adatszolgáltatási rendszer, a felnőttképzési kutatások és fejlesztés rendszerének kialakítását, beleértve a nemzetközi információs és dokumentációs rendszerbe történő bekapcsolódást, a hazai szakmai publikációs fórumok fejlesztését. Ez egyelőre szakképzési monopólium társadalmi-szakmai kontroll nélkül.
- A felnőttképzés személyi feltételeinek akkreditációja kereteiben a törvény írja elő az EU konform, modulrendszerű felnőttképzési szakember-képzési és továbbképzési rendszer kialakítását, a jelenleg foglalkoztatott szakemberátlomány visszatérő továbbképzéseinek akkreditált rendszerét.
- Hathatós és konkrét program kell a nemzetközi kulturális, felnőttkori tanulási és oktatási együttműködési programokba történő, az eddigénél is sokkal erőteljesebb bekapcsolódásra és az elért eredmények hazai oktatáspolitikában történő minél szélesebb körű alkalmazására, a magyar tapasztalatok nemzetközi szakértői exportjára.

Teendők az európai ajánlások alapján

A fent felsorolt rendszer elemeken túl érdemes számba venni, a részterületek tartalmi követelményeit is. A legkézenfekvőbb módszernek az tűnik, hogy az EU Bizottság 35 országot magába foglaló szakértői munkacsoportja által kidolgozott **Az egész életen át tartó tanulás minőségi indikátorai** c. (2001) dokumentumot vesszük alapul, s a 15 indikátort áttekintve röviden jellemezzük sajátos helyzetünket és a feladatokat. Előrebocsátjuk, hogy 2001 óta jelentékeny fejlődés könyvelhető el, de az indikátorok egyikében sem szerepel Magyarország az élvonalban, sőt általánosságban az EU átlaga alatt vagyunk, vagy hátul kullogunk. Az nem vigasztalhat bennünket, hogy néhány ország velünk egy csoportba tartozik, vagy a helyzete még rosszabb.

1.) Alapkészségek, írni-olvasni és számolni tudás

Az OECD Írás-olvasás készségek az információs társadalomban c. vizsgálata szerint a felnőtt lakosság 25-75 %-a nem éri el a kívánatos szintet a fejlett országokban. Magyarország az utolsó csoportban foglal helyet, vagyis a felnőttek 75% körüli aránya nem felel meg az elvárt követelményeknek.

2.) A tanuló társadalomban nélkülözhetetlen új készségek helyzete, mint: informatikai készségek, idegen nyelvismeret, műszaki kultúra, vállalkozói és szociális készségek

A felnőtt lakosság 8-10%-a rendelkezik idegen nyelvi készségekkel, az EU-s átlag 40%.

A felnőttoktatásnak is fontos missziója ezen javítani. Németország, Finnország példája mutatja ezt. De pld. Kína is hathatós jó példát mutatott az olimpia előtt.

3.) A megtanulni tanulni készsége

A tanuló társadalom e kulcskompetenciája terén az iskolai oktatási gyakorlat régen elavult mintákat követ, a felnőttképzés pedig túlnyomórészt lemásolja az iskolarendszerű oktatás rossz módszereit. A tanulás minden formájának egyforma elis-

merése, az előzetes élet és munkatapasztalatok és tanulás elismerése (mint motiválás) is kifejlesztendő gyakorlat, hogy a „megtanulni, tanulni” készségeket, az iskolát elhagyó korosztályok is elsajátíthassák és fejleszthessék.

4.) Aktív állampolgárság, kulturális és szociális készségek

Felnőttképzésünkben szinte teljes egészében kiveszett a „közéleti, politikai képzés”, amit a fejlett európai demokráciák gyakorlatának megfelelően újra ki kell alakítani. Ez az aktív állampolgárképzés a demokratikus politikai rendszerre, az emberi és civil jogokra vonatkozó, pártpolitikától független, alapvető politikai tudás és ismeretek növelését, meghatározott értékek és magatartás formálását, másrészt személyes és közösségi kompetenciák fejlesztését célozza meg. A társadalmi részvétel kisközösségi, tanulási gyakorlása nélkül aligha lehet bárkiből a települése, az ország, vagy Európa aktív polgára és nemzeti világpolgár.

5.) Kihívások a munkaerő piachoz kapcsolódó készségek és tudás terén

A gazdaság és a képzés kapcsolatának erősítésére tett minden erőfeszítés ellenére még távol állunk az átjárhatóság szükséges szintjétől. A képzés formalizmusa, rugalmatlansága messze elmarad a gazdaság gyorsan változó, gyakorlatias igényeitől. A formális és bürokratizált képzésekkel szemben a gyakorlati készségek és a kompetencia alapú képzés radikális fejlesztésére és elismertetésére van szükség. A kialakult gazdasági világválság kezdete óta pedig nagyszabású oktatási beruházásokba kellett volna kezdeni, hogy felkészüljünk mire a globális gazdaság, újra beindul.

6.) A felnőttképzés, művelődés hozzáférhetősége

A jelenlegi intézményrendszer és kínálat a magasabb képzettségűek és az amúgyis aktívan tanulók, művelődők számára hozzáférhető elsősorban. Az intézményrendszer strukturális továbbfejlesztése nélkül a képzettségi különbségek tovább nőnek, a helyi társadalom és az egyén elérése decentralizálást és struktúraváltást igényel.

7.) A felnőttképzési tevékenységben való társadalmi részvétel

A fejlettebb EU tagállamokban a 24-65 közötti korosztály cca. 40%-a vesz részt rendszeresen felnőttképzésben, közösségi művelődésben ez az arány helytálló magyar kutatások hiányában a nemzetközi vizsgálatok magyar adataira építve 3-6 % között van.

8.) Befektetés az egész életen át tartó tanulásba

Amíg Magyarországon az EU átlag körül van a GDP oktatásra fordított aránya, - más kérdés annak hatékonysága - s bár szinte semmilyen mérvadó, összehasonlítható adattal nem rendelkezünk, a mozaikokból összerakható feltevésünk az, hogy az oktatás-képzés-kultúra egészére fordított köztámogatáson belül a felnőttképzés köztámogatási aránya igen alacsony, ami tarthatatlan. A háztartások növekvő relatív „képzési kiadásai” igazolják, hogy az egyének és a családok fokozottabb mértékben szándékoznak saját képzésükbe beruházni

9.) A felnőttképzési és művelődési szakemberek szerepe

A magyar felnőttképzési szakemberképzésnek a közoktatás és felsőoktatás, valamint a posztgraduális képzések keretében történő nagyobb elismertetése szükséges. Az elmúlt évtizedek nemzetközi szinten is – formálisan - viszonylag fejlett ún. közművelődési és szakember képzése ugyanakkor több hátrányt is jelent a megújulás és előbbre lépés tekintetében. Az andragógia szak bevezetése erre csak részben volt megoldás.

10.) A kommunikációs és információs technológia jelentősége a tanulásban

Az egész életen át tartó tanulás megvalósításában középponti helyet foglal el a távkommunikációs, az elektronikus tanulás lehetőségeinek növelése. Magyarország a dinamikus fejlődés ellenére közepesen fejlett informatikai infrastruktúrával rendelkezik, s különösen az otthoni számítógép ellátottság és Internet hozzáférés elégtelen volta miatt kiemelt jelentőségű a közösségi számítógép használat és Internet hozzáférés növelése és tanulási eszközként hasznosítása

11.) Az egész életen át tartó tanulás stratégiájának fejlesztése

Magyarországon a 90-es évek vége óta használják a közélet és szlogen szintjén az élethosszig tartó tanulás kifejezést. A 2005-ben megszületett kormánystratégia nagyrészt üres papír maradt. A kutatások keretében a kormány teremtse meg a felnőttképzési stratégiai kutatások és fejlesztések autonóm intézményi hátterét és mechanizmusát. Biztosítani kell, hogy e munkában naprakészen érvényesüljön a nemzetközi összehasonlíthatóság és kompatibilitás. A téma nemzeti jelentősége, tárcaközi természete szükségesé teszi a stratégia és távlati terv, éves jelentésekben visszatérő értékelését és minél szélesebb körű nyilvános kommunikálását.

12.) A felnőttképzési és művelődési kínálat kohéziója és koherenciája

A magyar intézményrendszer felülről kiépítettség és rugalmatlansága nem felel meg a helyi, regionális és országos szintű kínálat koherencia követelményeinek.

A felnőttképzés és közösségi művelődés elvárt tanulóközpontúsága kopernikuszi fordulatot kíván a felnőttképzésben, mivel figyelmünk „ellátó centrikus” és nem tanuló-centrikus. Nem egyformán elismert és támogatott a tanulás minden formája, a papírforma jobban számít, mint a tényleges tanulási eredmény és tudás.

13.) A felnőttoktatás és művelődés minőségbiztosítása

A jelenlegi minőségbiztosítási rendszer többnyire bürokratikus, intézményközpontú, az ellátók érdekvédelmét jobban szolgálja, mint a minőséget és a fogyasztókat. A rendszer kifejlesztése során nagy szükség van a fejlett országok tapasztalatainak további megismerésére és hasznosítására, a speciális célok, célcsoportok és tevékenységformák sokféleségének megfelelően differenciált, mégis koherens minőségbiztosítás kialakítására.

14.) Akkreditáció és vizsgarendszer

Ugyanazt mondhatjuk el, amit fentebb a vizsgarendszer terén hozzátéve, hogy a kompetencia vizsgák, és bizonyítványok rendszerének kialakítására van szükség, a gazdasági kamarák és a munkaadók szervezeteivel egyetértésben. Áttörésre van szükség az előzetes tanulás, a munkahelyi tanulás elismertetésében.

15.) A felnőttképzési, művelődési tanácsadás és útmutatás jelentősége

A tanácsadói munkakör és hivatás humán aspektusát, egyénre irányultságát kell hangsúlyozni, paradigma váltás kell, hiszen az nem az intézményi marketing eszköze, hanem az egyének segítője. A pszichológiai, etikai kompetenciák, és technikák jelentősége előtérbe kerül.

4. Határok nélkül: – népfőiskolák a nemzeti művelődés Kárpát medencei megújításában

Jelenleg nem sok mondandónk lehet erről a fentiekben is már érintett témáról, a határon túli magyar népfőiskolák múltjáról mondtak és az eddigi együttműködési gyakorlatról írtakhoz képest. A nemzeti megújulás egyik kulcspontja a magyar közösségek közötti bizalom és a nemzeti kultúra egységének helyreállítása, új törvények és szabályozások születése, amelyen belül magától értetődő lesz, az a magyar együttérzéssel gyakorlatba ültetendő, az EU 27-ek körében elvi célkitűzés, hogy minden európai állampolgár szabadon tanulhat, művelődhet, élhet és dolgozhat bármely más tagállamban.

Budapest 2009. november

Összeállította: az MNT munkacsoportja ©

Mellékletek

A MAGYAR NÉPFŐISKOLAI TÁRSASÁG (MNT) KÖLTSÉGVETÉSI - MŰKÖDÉSI TÁMOGATÁSA

(Oktatási és Kulturális Minisztérium)

2001-2009.

A parlamenti költségvetési támogatást a Népfőiskola Intézetten keresztül kapta meg a Magyar Népfőiskolai Társaság az 1997. évi CXL tv. alapján. A működési támogatás az elnökség határozata és évenkénti közvetlen döntésével került felosztásra az Intézet, és a táji központok között, egészen 2005-ig, amikor már a radikálisan lecsökkent összeg felosztása lehetetlenné vált.

A táji központok ez évtől az NCA működési támogatási forrásaira támaszkodhatnak kizárólag – az NCA támogatási mechanizmusa, kiszámíthatósága és szakmai tárgyilagossága, vagyis minősítése és elemzése nem tárgya a jelen összefoglalónak.

Az MNT tagszervezetei önálló jogi személyek, így önálló gazdálkodást is folytatnak, a szervezet vezetősége (MNT Népfőiskola Intézet) felé pénzügyi elszámolási kötelezettséggel csak a nyújtott támogatás erejéig rendelkeznek. Éppen ezért az alábbi évenkénti bevétel összesítés az MNT Intézet bevételeit jelenti csupán, és az egyes tagszervezetekét nem tartalmazza. Az Intézet 2004-re vonatkozóan végzett el a szervezet körében egy országos szintű, és teljes körű szakmai – pénzügyi felmérést – ennek összesített eredményét az adott évnél feltüntetjük.

PÉNZÜGYI ADATOK

2001.

Bevétel:	51.680.000.-
ebből	
Oktatási Minisztérium:	26.000.000.- (a bevétel 50,3%-a) (MNT NI 13.900.000 + táji központok 12.100.000)

2002.

Bevétel	100.754.206.- (MNT Intézet)
ebből	
Oktatási Minisztérium	26.800.000.- (a bevétel 26,6%-a) (MNT NI 13.600.000 + táji központok 13.200.000)

2003.

Bevétel:	112.262.000.- (MNT Intézet)
ebből	
Oktatási Minisztérium:	31.000.000.- (a bevétel 27,61%-a) (MNT NI 13.600.000 + táji központok 17.400.000)

2004.

Bevétel:	116.405.000.- (MNT Intézet)
ebből	
Oktatási Minisztérium:	28.100.000.- (a bevétel 24,14%-a) (MNT NI 13.600.000 + táji központok 14.500.000)

szervezeti szintű teljes bevétel: 254.467.000.-
OKM támogatás aránya a teljes bevételben: 11%

2005	
Bevétel:	97.009.000.- (MNT Intézet)
ebből	
Oktatási Minisztérium:	28.480.000.- (a bevétel 29%-a) (MNT NI 15.690.000 + táji központok 12.790.000)
2006	
Bevétel:	110.064.000.- (MNT Intézet)
ebből	
Oktatási és Kulturális Minisztérium	10.305.000.- (9,4%)
2007	
Bevétel:	62.967.000.- (MNT Intézet)
ebből	
Oktatási és Kulturális Minisztérium	8.500.000.- (13,5%)
2008.	
Bevétel:	131.518.000.- (MNT Intézet)
ebből	
Oktatási és Kulturális Minisztérium	9.000.000.- (a bevétel 6,84%-a)
2009.	
Oktatási és Kulturális Minisztérium:	8.600.000.- (MNT Intézet)
(a 2009-ik évi bevétel még nem ismert, így az arány mértékét nem lehet megállapítani jelenleg, de az már bizonyos, hogy a legrosszabbak között lesz)	

A táji központok – elsősorban az MNT Intézet országos, illetve szervezeti szinten megvalósuló fejlesztési programjainak segítségével - jelentős szakmai előrelépéseket tettek az elmúlt 5 évben, és az EU csatlakozással megnyíló támogatási források lehívását felkészülten várták.

Az operatív programokra benyújtott, sikeres pályázati programjaik révén pénzügyi gazdálkodásuk évente 20 és 90 millió forint között mozog a táji központok esetében külön-külön, a tagszervezeti népfőiskolák pályázati forrásokból származó évenkénti bevétele az MNT Intézetével együtt így összességében eléri, esetenként jóval túllépi a fél milliárd forintot.

Mindezt a működési feltételek bizonytalansága közepette, lényegében infrastrukturális háttér nélkül teszik a népfőiskolák – a pályázati programok ugyanis nem fordíthatók a működés fenntartására, főleg nem az intézményi működést biztosító ingatlanok vásárlására.

A fentiekben nevezett pályázati bevételekből összességében évente 40-50 ezer felnőtt képzésére, illetve felnőttképzési akcióprogramokba történő bevonására kerül sor szervezeti szinten – a képzési programok 20-tól 120 óráig terjednek átlagosan, de vannak több száz órás képzési programok is a népfőiskolákon. A fenti adatokból világosan látható, hogy a pénzforgalmi bevétel az igen intenzív munkát követelő hazai és nemzetközi pályázati bevételeken alapul, s nominálisan nagyjából hasonló maradt az elmúlt időszak alatt.

Ennek a költségvetési támogatáson alapuló része viszont a 25-50%-ról 10% alá süllyedt, miközben maga a támogatás összege is radikálisan kevesebb lett. (nagyjából 1/3-ával).

A közérdekű adatok megbízhatatlansága miatt aligha érdemes ezen alimizsnatámogatás más, országos közkiadások kifizetéseivel való összehasonlító elemzését elvégezni és következtetést levonni a közhaszon érvényesüléséről.

Támpontként csak azt tudjuk megállapítani, hogy az OKM támogatás a legmagasabb csúcson a Zuschlag-féle összeg 1/3-át adja ki éves szinten, s később az is lecsökkent annak 10%-a alá. Vagy más megközelítéssel: ez az összeg egy-egy prominens magyar állami alkalmazott havi fizetésének a szintjére süllyedt – de a népfőiskolák támogatása esetében nem havi, hanem annak éves viszonylatában.

Aligha lehet erről más vigasztalót mondani, mint Lukács 14, 1-11: ”Mert mindaz, aki magát fölmagasztalja, megaláztatik, és aki magát megalázza, fölmagasztaltatik”.

MNT munkacsoport
2009. novemberében

Referencia munkák

MAGYAR NÉPFŐISKOLAI TÁRSASÁG

Az alábbi táblázat részletesen összefoglalja, hogy milyen szervezeti szintű, tagszervezetek bevonásával megvalósuló programokat bonyolított le a Magyar Népfőiskolai Társaság az elmúlt években - milyen konkrét tapasztalatokkal rendelkezik a felnőttoktatás és közösségi művelődés, a támogatás-kezelés területén, illetve szakmai programjai során milyen célcsoportokkal alakított ki partneri együttműködést a tervezésben és végrehajtásban.

Az MNT valamennyi gyakorlatban megvalósult projektje kiegészült szellemi termékekkel, képzési programokkal, felmérési, kutatási eredményekkel, kiadványokkal. Ezek a szellemi termékek azonban nemcsak projektekhez kötődnek, hanem általánosságban az alaptvékenységhez, és a vállalt küldetéshez. Az MNT több mint 15 éve adja ki folyóiratát (Művelődés – Népfőiskola – Társadalom) és évente átlagosan 1-2 szakmai kiadványa lát napvilágot (bővebben lásd www.nepfoiskola.hu/kiadvanyok).

Közülük ma is alapvető kézikönyv az 1998-ban kiadott Népfőiskolai kalauz, amely nemcsak a népfőiskolák számára készült, hanem a civil szervezeti működés alapján útmutatást ad általában az egyesületek létrehozásához, működtetéséhez, a források előteremtéséhez. Ennek a törekvésnek az egyik továbbfejlesztése és kiteljesedése volt, amikor 1999-ben felkérésre kidolgozta az MNT a Szent-István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kara számára a „Non-profit menedzsment”, valamint az „EU tanulmányok a felnőttképzés területén” című négy féléves szakirányokat, a hozzá tartozó kézikönyvekkel, tananyagokkal. Az MNT munkatársai 2000-2004 között több mint 100 hallgatót oktattak a nevezett két szakirány, s a felsőfokú intézmény rendszeres nappali és levelező oktatása keretében. A főiskolai kar a szakirányt akkreditáltatta, és továbbfejlesztve, folyamatosan meghirdeti a hallgatók számára ma is. Ma a Pázmány Péter Katolikus Egyetem esztergomi Karán a népfőiskola külön tantárgy és a hallgatók – nappali és levelező szakon az I-III. évfolyamon összesen cca. 300 andragógia szakos tanuló – s ismerkedhet meg és folytathat szakmai gyakorlatot részben az MNT-ben és szervezeteiben.

Programjai megvalósítása során az MNT alapvető törekvése, hogy a célcsoportot közvetlenül érje el és a megvalósítások során lehetőséget biztosítson a civilek, a felnőtt tanulók, a leszakadó kisközösségek hangjának hallatására. Alapvető koncepciója ennek érdekében, hogy ahol a program felépítése lehetővé teszi, regionális koordinátorok és olyan helyi mentorok segítségével dolgozzon, akiket a célközösség tagjai ismernek és kulcsembereként tudnak hatni a program által előidézni kívánt változások érdekében. A népfőiskolai szellemiség már önmagában munkamódszereket kínál számunkra, hiszen az alulról szerveződő helyi népfőiskolák jól beágyazottak a települések, kistérségek és a megyék civil társadalmába. A népfőiskolai hálózatba bevont helyi szakemberek a velük dolgozó civil szervezetek tematikus irányultsága miatt jó együttműködést ápolnak a helyi döntéshozókkal, a formális oktatás és a kultúraterjesztés színtereivel, vagy akár a szociális háló képviselőivel is. Ezáltal civilként ugyan, de mindhárom szektor szakmai törekvéseit átlátva vesznek részt a munkában.

Az alábbi felsoroláson túl, az MNT táji központjai önálló projekt tevékenységet folytatnak, saját programokkal. Ezen túlmenően az ismertetett projektek listája korántsem teljes inkább a fontosabb példák bemutatására törekszünk.

	A megvalósítás időpontja	Összköltsége	A program neve	Azonosító szám	Pályázói státusz	Program tartalma	Szervezeti kompetenciák
Projekt 1	1999-2001 PHARE-LIEN és PHARE OKM	23.000.000.- + 10.000.000.-	Alapképzés felnőtteknek – visszaút a társadalomba	PHARE-LIEN 97-1015	Főpályázó a regionális tag-szervezetekkel	Komplex roma felzárkóztató program, az általános iskola befejezése, vagy legalább két osztályal magasabb végzettség elérése érdekében. Képzők átképzése (40 fő) és roma felnőttek bevonása (több mint 500 fő) összesen 5 megyében, számukra képzési programok és tananyagok kifejlesztése, a tanulást sikeresen és eredményesen befejezők igény szerinti szakmai képzésbe vonása, munkába állásuk segítése és utókövetése	Alacsony iskolai végzettségűek felzárkóztatása képzés segítségével, felnőttképzők képzése, országos program menedzselése
Projekt 2	2001-2002 Leonardo program	10.000.000.-	Ifjúsági tanácsadó képzés		AZ MNT partner a német és román együttműködésben	Ifjúsági pszicho-szociális tanácsadásra felkészítés, amelyek keretében 6 megyében egy-egy szakember vett részt a két éves szakmai programban úgy, hogy az utolsó fél évben ténylegesen gyakorlati tanácsadást folytattak. Célcsoport az oktatásból kikerülő, sem nem tanuló sem nem dolgozó fiatalok.	Piszcho-szociális tanácsadás módszertana és képzési kompetenciái
Projekt 3	2002-2004 Grundtvig Accompanying Measures	26.000.000	MALL - To Make up Arrears in Lifelong Learning „Behozni a lemaradást az élethosszig tartó tanulásban”	2002-0103/001-001 S02-81-AWC	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	A program felmerést valósított meg olyan közép-kelet európai felnőttképzési-köznevelődési ellátók körében, amelyek 1997-2001 között sikeresen vagy sikertelenül pályáztak támogatásra a Phare (felnőttképzési), a Leonardo da Vinci vagy a Socrates-Grundtvig együttműködési programok keretében. A MALL-projekt partnerszervezetei 9 országban mintegy 1500 szervezetnek küldtek ki kérdőívet, 287 választást elemeztek, és 150 szervezetet hívtak meg u.n. fókuszcsoport megbeszélésre. A fókuszmegbeszélések célja a fent megjelölt programok keretében megvalósult európai együttműködési projektek során szerzett tapasztalatok személyes megvitatása volt. http://www.nepfoiskola.hu/eaee/EAEA_hu/kutatasok.html	nemzetközi pályázati programok elemzésének módszertana, a támogatási elvek és döntések átláthatósága
Projekt 4	2002-2004. Széchenyi-Terv pályázat	30 000.000.-Ft	Balaton-szepezdi Népfőiskola létrehozása	SZT-2002-TU-BALATON-6-02-05	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	Beruházás. 380 m2 alapterületű, turisztikai (20 fő befogadó-képesség) és oktatási (100 fő befogadóképesség) célokra megfelelő épület ki-és átalakítása. Európai normákat követő, és az uniós feltételek rendszerhez alkalmazkodó oktatási központ létrehozása és a felnőttképzés és - felzárkóztatás, valamint az iskolarendszeren kívüli, alternatív képzési formák széleskörű biztosítása Balatonszepezden és a környező kistérségek számára. www.szepezdi.hu	Beruházás kivitelezésében szerzett tapasztalat
Projekt 5	2002-2005 Grundtvig1	78 400.000.-Ft	Arion+ Promoting Social Inclusion Through Basic Skills Learning	101364-CP-1-2002-1-HU-Grundtvig – G1	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	A társadalmi integráció elősegítése az alapkészségek elsajátításán keresztül. 9 partnerország együttműködésében (DK, CZ, ES, HU, PL, RO, SI, UK, CH) kifejlesztette az alapképzés megerősítését célzó munkaeszközöket, hogy növeljék a politikai döntéshozók érdeklődését a téma iránt. A projekt bekerült az Unió Sikertörténetek 2008 c. szakmai kiadványába. www.nepfoiskola.hu/pro-bsl és www.nepfoiskola.hu/ppkevj/dokumentumok/2008/sikertortenetek/grundtvig.pdf	nemzetközi pályázati programok elemzésének módszertana, a támogatási elvek és döntések átláthatósága

	A megvalósítás időpontja	Összköltsége	A program neve	Azonosító szám	Pályázói státusz	Program tartalma	Szervezeti kompetenciák
Projekt 6	2006 FMM/OFKT/NFI	57 000.000.-Ft	A művelődés hete-a tanulás ünnepe	70004/1/2005	A nemzetközi rendezvény-sorozat meghonosítása, a program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó, közvetítő szervezet	A több mint 25 országban, nemzetközileg széleskörű, rendszeres rendezvény-sorozatát vált kezdeményezést az MNT honosította meg Magyarországon - 1997-től kezdve, de csak 2003-tól nagyobb rendszerességgel, szervezettebben. www.nepfoiskola.hu/muvhete	idő-menedzsment, saját pályázati rendszer, menedzsment és kapacitás-fejlesztés, tagszervezeti - hálózati együttműködés, együttműködés más ellátókkal és helyi közösségekkel, intézményekkel.
Projekt 7	2008 SZMM/OSZFKT/NSZFI	70 500.000.-Ft	„Egyenlő esélyt a tanulásban mindenkinek!” A művelődés hete-a tanulás ünnepe	FKA-KT-29/2008	A pályázati kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó, közvetítő szervezet	A fesztivál jellegű, országos rendezvény-sorozat összköltségvetését, teljes támogatási forrását az NSZFI 2008-ban az MNT-nek adta át azzal a szerződésben rögzített kötelezettséggel, hogy nyilvános pályázati rendszerben adja tovább a támogatást a rendezvény-sorozatban részt venni kívánó szervezeteknek és intézményeknek. Az MNT a 2008. júniusától 2009. márciusáig tartó projekt során kidolgozta a teljes pályázati eszközrendszert és a rendelkezésre álló igen rövid idő ellenére a beérkezettek közül 108 pályázat támogatását tudta megvalósítani a 63 millió forintos keretből. Civil szervezetek, munkaügyi központok, művelődési házak, egyetemek, vállalatok – együttesen 117 szervezet, intézmény – bevonásával, 158 településen összesen 370 program valósult meg a támogatásból, s a programokban résztvevők száma meghaladta az 50 ezret (50820 fő). A projekt végelszámolása is sikeresen megtörtént. www.nepfoiskola.hu/muvhete	közvetlen társadalmi kommunikáció és a szektorok közötti együttműködés problémáinak feltárása, a helyi együttműködés kialakításának motiválása.
Projekt 8	2005-2006 ROP 3.1.3	10 000.000.-Ft	Partnerség és együttműködés az önkormányzatok és a civil szektor között „Közösségi szerep és partnerség”	ROP 3.1.3 tender vállalkozói szerződéssel	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	A társadalom fejlődésének alapvető feltétele az önkormányzati szféra és a civil szervezetek egymásra találása a helyi kihívások kezelésében. Az MNT a köznevelést és a helyi társadalmak megszerveződését kívánta segíteni a 2007 elején három közép-dunántúli megye (Veszprém, Fejér és Komárom-Esztergom) hat kistérsége önkormányzati és civil-szervezeti képviselőinek közös kommunikációs együttműködési tréningjeivel (a 3.1.3. Regionális Operatív Program keretében). A program 2006-07-ben valósult meg a civil szervezetek és az önkormányzatok helyi és térségfejlesztési együttműködését elősegítő programként és képzésként, bevonva a közép-dunántúli régió 100 települését, összesen 1000 fő közvetlen részvételével.	közvetlen társadalmi kommunikáció és a szektorok közötti együttműködés problémáinak feltárása, a helyi együttműködés kialakításának motiválása.
Projekt 9	2004-2005 MATRA/KAP program	1 900.000.-Ft	„Ismerjük meg a lehetőségeinket!” Civil szervezetek és az aktív állampolgárság	MATRA/KAP 12/04	A program és a tananyag kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	Az aktív állampolgár formálását célzó képzésünk - amelyet a Holland Nagykövetség támogatott - a demokratikus politikai rendszerre, az emberi és civil jogokra vonatkozó politikaitól független, alapvető politikai tudás és ismeretek növelését, s ezen túl, egyrészt főként meghatározott	civil képzők képzésében és munkájuk utókövetésében szerzett tapasztalat

A megvalósítás időpontja	Összköltsége	A program neve	Azonosító szám	Pályázói státusz	Program tartalma	Szervezeti kompetenciák
Projekt 10 2004-2005 NCA-CIV-04-G	4 110.000.-Ft	„UNIOS ISMERETEK-PÁLYÁZATI TECHNIKÁK Civil szervezetek részére”	NCA/00029222004	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	értékek és magatartás formálását, (civil kurázi) másrészt a személyes kompetenciák fejlesztését célozta. Személyes kompetenciákként a dialógus-készség, a közszereplési kommunikációs készség, a narratív kompetenciák, az együttműködés, a konfliktuskezelés, a meggyőzési készségek, az önmegerősítés és a társadalmi felelősség gyakorolása kompetenciák fejlesztését célozta meg a civil szervezetek képviselői – elsősorban a célcsoportot közvetlenül elérő trénerok, felnőtt oktatók, közösségi munkások - számára szervezett tréning. A képzések bentakásos formában valósultak meg 3 turnusban. A programban résztvevő 21 fő képzett képző, tovább terjesztési munkájával összesen 350 főt ismerterjesztését valósította meg. A programhoz az MNT saját maga dolgozta ki a tananyagot és munkaeszközöket, egy tankönyveket, kérdőíveket is. A képzési program tananyaga CD kiadványként megjelent.	benlakásos képzésben szerzett tapasztalat, civil szervezetek támogatása és hosszú távú nyomon követése, nyelvi képzés megszervezésében szerzett tapasztalat

A megvalósítás időpontja	Összköltsége	A program neve	Azonosító szám	Pályázói státusz	Program tartalma	Szervezeti kompetenciák
Projekt 11 2004-2006 HEFOP 3.5.4	50 000.000.-	Tanulási központ kifejlesztése közművelődési felnőttképzési integrációval az Észak-balaton és Dél-bakonyi térségben	HEFOP3.5.4-P-2004-06-0042/2.0	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	Humán erőforrás-fejlesztési „vállalkozásaink” közül modell értékűnek tekinthető a program. A projekt fő célja volt a balatonfüredi és a tapolcai kistérség közművelődési intézményei hagyományos profiljának kibővítése a felnőttképzési tevékenységgel. Tanulási konzultációs és e-learning központ létrehozása a helyi és országos közművelődési hagyományokra alapozva, amellyel az adott térség lakossága alapkészségeinek fejlesztését célozza meg a projekt szakmai tevékenysége. További célja volt az EU 2010-re kidolgozott felnőttképzési mérőszámainak megközelítése, a 35 ország szakértői munkacsoportja által kidolgozott kulcs-kompetenciák definíciói és fejlesztési programja eredményeinek figyelembevételével. A komplex munka a két kistérség szükséglet-felméréssel indult el, majd a projekt keretében kiképzett mentorok által feltart képzési igények alapján a – megfelelő tanári tréning után – alap- és középfokú idegen-nyelvi, valamint tanulótechnikai, kommunikációs és számítástechnikai kompetencia képző kurzusokat szerveztünk 21 település több mint 500 felnőtt lakójára. A szakmai jellegű képzéseket jelentős demokratikus állampolgári kompetenciafejlesztő modul egészítette ki.	kistérségi szintű szükséglet-felmérés, a helyi humán kapacitás fejlesztése és mozgósítása, mentori hálózat kialakítása
Projekt 12 2006-2007 OFA	21 000.000.-	Szociális szövetkezetek népszerűsítése „Segély helyett munkát!”	OFA/Szövkomp/7248/6	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	A program azt a célt szolgálta, hogy az OFA szociális szövetkezetek létrehozását támogató pályázati programjához információk háttérrel biztosítsanak annak érdekében, hogy minél több szociális szövetkezet alapítási kezdeményezés induljon el az országban. A kommunikációs pályázat, amely mind a hét régiót érintette és a szociális szövetkezetek pályázati támogatással való létrehozásának népszerűsítését szolgálta. A társadalmi kommunikáció és a szocio-kulturális képzés terén szerzett tapasztalatait kamatoztathatta az MNT, amikor a szociális-szövetkezeti program országos ismertető kampányát hat hónap alatt lebonyolította. Az országos programban 1200 fő vett részt. Az OFA által tervezett és elvárt 90 szövetkezet-alapító pályázattal szemben több mint 450 pályázat benyújtását motíválta a mindösszesen néhány hónapos kommunikációs projekt. A közvetlenül (tanácsadás, fórumok és kiadványok által) elért célcsoport száma meghaladta a 10 ezret - további, közvetlenül nem mérhető számot jelentett a sugárzott interjúk, információk műsorok nézőinek száma. www.nepfoiskola.hu/szoszov	országos szintű, tematikus pályázati mozgósítás, a kommunikáció hagyományos és korszerű eszközeivel, pályázati tanácsadás az érintettek közvetlen elérésével, az MNT hálózati struktúrájára és kapacitására épülően, regionális koordinátori hálózat igénybevétele

	A megvalósítás időpontja	Összköltsége	A program neve	Azonosító szám	Pályázói státusz	Program tartalma	Szervezeti kompetenciák
Projekt 13	2007-2008 SZMM/OSZFKT/NSZFI	28 000.000.-	Felnőttképzés népszerűsítése az EU elvárások megismerése	FKA-KT-34/2007	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	Az elmúlt években több olyan felnőttképzés fejlesztési dokumentum született Európában, amelyeket nem lehet figyelmen kívül hagyni Magyarországon sem. A dokumentumok közül két bizottsági közlemény, ajánlás a felnőttkori tanulásról, az élethosszig tartó tanulás fejlesztéséről olyan feladatokat fogalmaz meg a tagállamok számára, amelyek gyakorlatba ültetése lendületet adhat a magyar felnőttképzés fejlesztésének is. MNT munkájában évtizedet is meghaladóan központi szerepet kap a felnőttképzés alapkészség központú elméleti és gyakorlati megközelítése, így a program célja volt, hogy a fenti két bizottsági közleményt szakmai körökben megismertesse és egy lehetséges nemzeti cselekvési terv-javaslatot tegyen le a döntéshozók asztalára. Szervezetünk országos hálózati rendszerét felhasználva regionális koordinátorokat készítettünk fel a projektre, amelyben két kiemelkedő feladatot rájuk. A regionális szintű tematikus felnőttképzési jó gyakorlatok gyűjtése, meghatározott, nemzetközileg is elfogadott kritérium rendszer szerinti rendszerezése és értékelő írásos kidolgozása és ezeknek a jó gyakorlatoknak és az EU Bizottsági közleményeknek a bemutatása, értelmezése, megvitatása egy-egy regionális (hét) szakértői konferencia keretében.	nemzetközi szakpolitikai dokumentum implementálása több szakmai szinten, sorozatjellegű regionális tájékoztató fórumok és konferenciák szervezésében szerzett tapasztalat
Project 14	2008-2009 NSZFI	26.000.000.-	A tanulási formák sokfélesége, hogyan tanulunk?	SZFK/14/2008	A pályázat szakmai kidolgozója, szakmai megvalósító	2123 felnőtt megkérdezésen alapuló országos vizsgálat. Kiadvány: A tanulás sokfélesége. Kutatás a felnőttkori tanulás indítékairól és akadályairól. Budapest, 2009. A kutatás eredményeit bemutató országos konferencia előadásai elérhetők: http://www.nepfiskola.hu/MNT_hu/hogyan_tanulunk.html	
Projekt 15	2008-2010	30 000.000.-	Felnőttképzési Civil Hálózat és szakmai érdekképviselet	TÁMOP 2.5.1./07/1-2008-0037	A pályázat szakmai kidolgozója, szakmai megvalósító partner	A Katolikus Ifjúsági és Felnőttképzési Egyesület (KIFE) partnereként, közösen valósítjuk meg a programot, amely a civil érdekérvényesítés és hálózatépítés kérdéseit és feladatait alakítja ki, négy magyarországi régióban. A résztvevő szervezetek saját küldetésén alapulóan, a program a keresztény, nemzeti és európai értékeken alapuló civil és felnőttoktatási szakmai célkitűzéseket kívánja előtérbe helyezni. Résztvevők: 4 régió, 100 szervezet.	
Projekt 16	2008.	2.600.000.-	Az egyház társadalmi tanítása és a XXI. Századi felnőttoktatás	RENOVA-BIS Alapítvány támogatása	A pályázat szakmai kidolgozója, szakmai megvalósítója	A kezdeményezés abból a megfontolásból született, hogy az egyházi szervezeteknek nemcsak magukban és elkülönülten van teendőjük, hanem kapcsolódniuk kell és együtt kell működniük a hasonló területen tevékenykedő, más világi, szakmai szervezetekkel, ahol hangot kell adniuk az egyház felfogásának, értékrendjének és törekedniük kell a munka társadalmi hatókörének szélesítésére. Mindehhez a szervezők az egyház társadalmi tanításának compendiuma c. dokumentumot állították a középpontba.	

A tanulás hatalma

A Magyar Népfőiskolai Társaság Küldetés Nyilatkozata

A közösségiség, a szolidaritás, a bizalom és a szeretet értékeinek megerősítése és érvényre juttatása – a szavak hitelvesztése ellenére – ma is nélkülözhetetlen.

A tanulás sajátos közösségi módszereivel ezeknek az értékeknek a megszilárdítására, szolgálatára született a népfőiskola, több mint másfél évszázada Európában, és 70 évvel ezelőtt Magyarországon.

Önre, Önökre, egyénekre, családokra, és közösségekre épít és számít a népfőiskola, akiknek segítő jobbként figyelmébe ajánljuk küldetés nyilatkozatunkat.

Minden eddiginél nagyobb, külső erőként gyakorol ránk nyomást a tudás- és technológiai változás eredményeinek átláthatatlan nagyságú felhalmozódása és a változások szédítő irama. Közelivé és összetettebbé váltak a bennünket körülvevő más, egykor távoli kultúrák, s nemzeti önazonosságunkra tett hatásukat, az eligazodás képtelenségét a globalizáció is felerősíti.

Míg a gazdagság nem feltétlenül jár együtt a műveltséggel, addig a szegénységnek az ikertestvére legtöbbször a tudatlanság, a tanulatlanság.

A tanulás, a művelődés céljait nem sajátíthatják ki azok, akik a tudás- és technológiai változásokkal együtt, a kultúra tömegtermelését is meghatározott érdekek alapján diktálják.

Mélységesen meg vagyunk győződve arról, hogy az egyes emberek és közösségek egyik legfontosabb, eleve adott képessége a tanulás, a művelődés, amelyet mindenkinek alapvető joga megszületésétől az élete végéig, a saját egyéni és közösségi boldogulása érdekében gyakorolni és fejleszteni.

Mélységesen hiszünk abban, hogy a tanulás képes az egyes egyén és a társadalom közösségeinek mélyreható és előnyös megváltoztatására.

Valljuk, hogy a tanulás mindenki számára értékke, örömmé és felelősséggé válhat, hogy a tanulás és művelődés túlmutat a gazdaság, a piac, vagy a politika értékteremtő képességén, és a nemzetek sikerességének egyik rejtett kulcseleme.

Ezek megvalósulásáért Ön, Mi magunk, együtt többet tehetünk.

A Magyar Népfőiskolai Társaság olyan országos szakmai szervezet, amely a felnőttek közösségi művelődéséért és a felnőttkori tanulás feltételeinek javításáért, s az élethosszig tartó tanulás megteremtéséért tevékenykedik. 1988-ban alakult meg, 1992 óta tagja az Európai Felnőttképzési Társaságnak és

széleskörű európai kapcsolat és együttműködés rendszerrel és szakmai kompetenciákkal bír.

Azon fáradozunk, hogy az egyéneket és közösségeket a közös tanulás legkülönbözőbb eszközeivel és módszereivel segítsük a magukra találásban, az önbizalom és cselekvőképesség megszerzésében, a személyiség és a közösség kiteljesítésében, érvényesülésében, a foglalkoztatásban való helytállásban.

Fontosnak tartjuk elősegíteni a felnőttoktatásban, művelődésben való növekvő részvételt, főleg azok körében, akiknek különböző korlátok miatt eddig az nem adatott meg, vagy nem kellő mértékben vált életük részévé, legyen bármilyen iskolai végzettségük, vagy tartozzanak bármely közösséghez. Ezek a korlátok eredhetnek meghatározott társadalmi csoporthoz, térséghez tartozásból, a nemek közötti társadalmi különbségből, meghatározott korosztályhoz, nemzetiséghez, vagy nyelvi közösséghez kötődésből, származhatnak a sokféle tanulási nehézségből. Az egyének és közösségeik ezeket a korlátokat sok esetben saját hibájukként tartják számon – tévesen.

Az egyének, családok, közösségek, munkahelyek és nemzetek boldogulásának központi sorskérdésévé vált a tanulási képességek és a tanulási kultúra megváltoztatása és folyamatos fejlesztése.

Egymás társaivá kell válnunk a szükséges erőfeszítésekben!

Közel másfél évtizedes tapasztalat alapján - folytatva a magyar népfőiskolák II. világháború előtti hagyományait, és szembe nézve az európai integráció jövőbeli, évtizednyi kihívásaival – készek vagyunk együtt gondolkodni és cselekedni mindazokkal, akik a tanulás jelentőségéről hasonló meggyőződést vallanak.

Kiváltképp keressük a kapcsolatot magukkal az érintett felnőttekkel és közösségekkel, hogy megerősítést nyerve, mind többen válhassunk a tanulásközpontú szemlélet és meggyőződés cselekvő részeseivé.

Az Ön és más felnőttek, közösségek tanulási és művelődési igényeinek és érdekeinek kinyilvánítása és gyakorlati érvényesítése nemcsak az Ön személyes, vagy kisközösségi boldogulását segíti, hanem a nemzetet is erősíti.

Budapest, 2004. január

Kitörési esély

A szabadművelődési intézményrendszer jövő modellje és abban a népfőiskolák helye

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A népművelés

A népművelés

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A népművelés története

A népművelés

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

tus kollégium volt a kezdeményező, majd az evangélikusok folytatták, s végül a katolikus egyház berkeiben vált kiterjedt országos mozgalommá és intézményrendszerré. A népfőiskolák történetében külön hely illeti meg a KALOT egyesületet. *A Katolikus Agrárfújásági Legényegyletek Testülete* folytatója volt annak a mozgalomnak, amely Legényegyletek címen a 19.század közepétől *Kolping* német lelkész munkássága révén alakult meg, és jutott el hozzánk is. A KALOT-t szervezte újjá Szegedről indítva két jezsuita szerzetes, *Kerkai Jenő* és *Nagy Töhötöm*. A KALOT négyes programja így hangzott: *Krisztusibb embert; Műveltebb falut; Életerős népet; Önérzetes magyart*. 1930-31-ben a mezőgazdasági szakoktatás terén működő 18 féle, összesen 49 intézményben tanuló 1803 főből *12% tartozott az ún. kisegyszisztenciához*, míg a népfőiskolások foglalkozási megoszlásában a *döntő többséget ők tették ki*. Egy további fontos vonás, hogy az *iskolához nem jutó, fiatal generáció* képviselői voltak a résztvevői a népfőiskoláknak. A hallgatók 5/6-a 30 év alatti, melynek fele 16 és 24 év közötti volt. A nők közel egyenlő részvétele még fel sem merülhetett. A 119 népfőiskolából 90 volt férfi, 14 női és mindössze csak 15 népfőiskola hallgatósága volt vegyes összetételű. A nevelők és vendéglőadók foglalkozási kategóriájában a legtöbb a lelkész és a tanár volt. Az ún. vendéglőadók között már sokkal több a hivatásos (gimnáziumi, egyetemi tanár, mérnök) szakemberek aránya. Az a tény, hogy az állandó tanárok 1/3-a 30 év alatti volt és több mint a fele 40 év alatti, mutatja, hogy a népfőiskolákban a jövő magyar társadalmának képviselői találkoztak.¹ 1941-ben alakult meg a Népfőiskolai Tanács, amelynek tagjait valamennyi történeti egyház képviselője alkotta. A 30-as években a népiek és a népi baloldal, továbbá a szociáldemokraták is szerveztek népfőiskolákat. Szellemi kovászként a népi írók játszották a legnagyobb szerepet, Móricz Zsigmonddal az élen.

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

Az új település szintű szabadművelődési modell

A helyi társadalom szintjén működő intézményi modell megalapozását tartjuk a legfontosabbnak és a kiindulópontnak. A település típusok rendszerében is, és általában is az alulról felfelé építkezés elvét tartjuk követendőnek, ami egyáltalán nem jelenti a kistelepüléseknél és tanyáknál nagyobb lakóhely, mint a nagyközség, a kisváros, a megyeszékhely vagy a főváros háttérbe szorítását. Nagyon egyszerű, két elv követendő: a vidék számára régóta kijáró társadalmi igazságtétel megvalósításának elkezdése - ebben alulról sorozva, minden település szint a másikhoz képest benne foglaltatik (s a főváros különösképpen rászorul egy nemzeti rehabilitációra). A másik elv egy decentralizált, alulról felfelé építkező, a szubszidiaritás alapján működő intézményrendszer létrejöttét és működtetését célozza meg. Nagyon fontos a meglévő és a helyben jelenleg jól működő intézmények, közösségek folytonosságának biztosítása, ám a társadalmi újjáépítés legfontosabb célkitűzései állítják fel a besorolás rendjét, s az új intézményrendszer azonnali és perspektivikus helyi modelljének kiformálását.

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A szabadművelődés, szabadoktatás (felnőttkori tanulás)² helyi intézményrendszere nem egy üres térben lebeg, hanem az egész helyi társadalom és intézmény-együttes részeként. Ezért célszerű kiindulni abból, hogy *bármely helyi intézménynek melyek a legfontosabb általános célkitűzései*.

Három ilyen fő célt tartunk a legfontosabbnak, amely minden más lehetséges rész célt magában foglal:

- A család és a helyi kultúra középponti szerepének helyreállítása és megerősítése*
- A szociális gondoskodás és a közösségi fejlesztés*
- A helyi gazdaság és vállalkozó szellem erősítése és kibontakoztatása*

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

A Magyar Népművelési Társaság elnöke, Klebelsberg Kunó

^[1] T. Kiss Tamás Felnőttoktatás –történet Magyarországon EDUCATIO 1999/1. 3-13 pp. A nevelés- és művelődéstörténet és társadalmi összefüggései c. doktori program. Szigeti Tóth János A népfőiskola a XIX-XX. században, szerepe és fejlődése a magyar művelődésben Témavezető:Dr. Rubovszky Kálmán KLTE DEBRECEN, 1999

^[2] Ahogy e tanulmány Művelt nép- emelkedő ország c. első füzetében kifejtettük a szabadművelődést tartjuk a legmegfelelőbb kifejezésnek, a közösségi művelődésre, közművelődésre, felnőttoktatásra, iskolán kívüli népművelésre, oktatásra, képzésre, felnőttkori tanulásra. Noha méltánytalanul elnagyoltnak tartjuk a Szárny és teher c. kötet felnőttoktatással foglalkozó bekezdését, a fogalmi meghatározással azonosulni tudunk: „Felnőttképzés – képességfejlesztés az egész életen át. A felnőttképzés egyszerre segíti a tanköteles korban meg nem szerzett tudás és képességtartalmak elsajátítását (második és többedik esély), a továbbképzést, a megváltozott élethelyzetekből adódó átképzési követelmények kielégítését és a művelődés, a szabadidő hasznos eltöltésének a lehetőségét. A felnőttképzés szerteágazó elemeinek összehangolása és együttműködése igen fontos eleme annak, hogy a felnőttkori tanulás örömet hozó, az egyén életlehetőségeit kiteljesítő és egész életen át tartó folyamattá váljon.”

^[3] Szárny és teher. Ajánlás a nevelés-oktatás rendszerének újjáépítésére és a korrupció megfékezésére BÖLCSEK TANÁCSA ALAPÍT-VÁNY. Budapest, 2009 ISBN 978 963 06 8634 1

Röviden összefoglalva az egyes elemek lényegét, nincs fontosabb, mint a családpolitika kopernikuszi fordulata, a demográfiai stagnálás elérése, majd a növekedési trend biztosítása és a család értéktartó, szellemi, lelki, szerepének újra-teremtése, megerősítése. A helyi identitást megerősítő helyi és nemzeti kultúra értékeinek helyreállítása, megerősítése és folyamatos ápolása kiemelkedő jelentőségű feladat. A szociális gondoskodás a családok segítségén túl, minden korosztályra kiterjedően – pld. az ifjúsági tanulási segélyektől, a tehetséggondozástól, az időskorúak biztonságáról való szociális és egészségügyi gondoskodásig egész sor tevékenységet magába foglal. A közösségfejlesztésbe beletartozik az egyházközség, a gazdasági és önkormányzati társulások, a helyi egyesületek, a társaságok, az ifjúsági és felnőtt sportklubok pezsgő működése. A helyi gazdaság megerősítése a családi és mikro, kis és középvállalkozások létrehozásának ösztönzését, a szociális piacgazdaság, a szociális szövetkezetek és non-profit vállalkozások, a közfoglalkoztatás előtérbe állítását, s a tényleges, helyi piaci szereplők megerősítését szolgálja. *A kistelepülések és általában a helyi társadalmak, települések közösségi intézményeinek általános feladata, az összes többi intézménnyel együttműködve, saját profiljuknak megfelelően, a fent vázolt célok helyi sajátosságokon alapuló megvalósítása.* Nem jósolhatunk, s nem írhatunk elő végleges megoldásokat, hanem a lehetséges és kívánatos országos kormányzati törekvésekhez és helyzethez képest, s a helyi döntési jogosultságokra is bízva javasolunk rugalmasan kezelhető variánsokat. Ilyen megkerülhetetlen kérdés pld., hogy kívánatosnak tartjuk, minden településen *az alsó tagozatos általános iskola újraindítását, óvoda működtetését - vagy ahol intézmény nincs - családsegítő magánóvodai (non-profit) rendszer kiépítését.*³ Szükségesnek tűnő megoldás lehet *az általános iskolák államosítása és az önkormányzatokkal, más esetekben az egyházzal illetve más társasági formákkal közös fenntartása,* illetve a működés garantálása. Általánosságban minél több volt helyi közintézmény (pld. posta, orvosi rendelő, közösségi, művelődési ház, könyvtár stb.) helyben történő reorganizálása szükséges, ám nyilvánvaló, hogy ez a folyamat a több évtizedes rombolást követően nem lesz rövid. *A meglévő és/vagy újra teremtett, legfontosabb intézménymag köré szerveződhet a helyi intézmények és/vagy tevékenységek sorába integrált szabadművelődési intézmény és tevékenység.* A nélkülözhetetlenül fontos helyi intézményi együttesből nem hiányozhat *az iskola, a család- ifjúsági- és idős-gondozás elemi megjelenése, a szabadművelődés, a könyvtár és a széles sávú internet – közösségi hozzáféréseinek – jelenléte.* Az önkormányzatban a helyi autonómiát garantáló, önálló döntéshozó testületek mellett, a bizalom helyreállításával párhuzamosan, a közigazgatási szolgáltatások nagyfokú összevonására, hatékony, demokratikus, átlátható működtetésére van szükség. Állam és társadalom viszonylatában a partnerség, s a takarékos és szolgáló kis apparátusú állam és a gazdag, befolyásos helyi társadalom és annak demokratikus döntéshozatali hatékonysága, nyilvánossága és együttműködése a kívánatos jövő modell.

A szabadművelődés helyi intézményi modelljei:

Minden megoldás előfeltétele és garanciája a törvényi előírásoknak való megfelelés és a szakmai normatíváknak, akkreditációs kritériumoknak való megfelelés. Ezt a bürokratizmust kerülve egy szabadművelődési törvény és akkreditációs rendelet illetve kiegészítő szabályzatok definiálják a jelenlegi *1997. évi CXL tv. helyett.* A szabadművelődés helyi modelljének kulcsfontosságú testülete a *Szabadművelődési Tanács,* amely javaslattevő, véleményező, tervezési, és részleges irányítási hatáskörrel rendelkező testület. (Továbbiakban SZT)

A SZT tagja lehet a település valamennyi regisztrációs (bejegyzési) kritériumnak megfelelő és a célokat, az SZT alapszabályát elfogadó művelődési és kulturális szervezet, társaság, egyesület, beleértve az olyan szervezeteket is, amelyeknek csak részben feladata a művelődés. (pld. a környezetvédelmi, vagy családgondozó szervezet). A helyi SZT-be kívánatos bevonni:

- a helyi iskolát, óvodát, könyvtárat, helytörténeti gyűjteményt
- a helyi történeti egyházat/egyházakat
- valamennyi közösségi és kulturális egyesületet
- a gazdaság szereplőit és szervezeteit
- a szociális és egészségügyi intézmények képviselőit, a falugondnoki intézményt
- a helyi önkormányzat képviselőjét
- a helyi szellemi elit (művész vagy más alkotó) egy-egy képviselőjét

A helyi szabadművelődési feladatokat ellátó intézményi megoldások:

Minden megoldásban az állam és a társadalom partnerségén alapuló együttműködés az alapelv, amelynek szimbolikus megtestesítője az SZT.

1. A települési szintű szabadművelődési feladatot ellátó intézmény, működtetője lehet egy *akkreditált társaság, egyesület, amely szolgáltatási szerződést köt* az illetékes közszolgálati kötelezettséget viselő önkormányzattal

2. *Lehet a helyi iskola és annak (félállású, főállású) tanári irányításával működő tevékenység – a fentiek szerinti megállapodás alapján*
3. *Lehet a helyi közösségi ház,* amely státusza szerint, a helyben érdekelt és regisztrált helyi művelődési és kulturális szervezetek által létrehozott SZT és a helyi önkormányzat, szabályozott, közös irányítása alá tartozik
4. *Lehet, a helyi történeti egyház (vagy több történeti felekezet önkéntesen közös) fenntartásában működő intézmény,* amelyre közszolgálati feladatok vállalása esetén az SZT-vel kapcsolatos fenti jogok és elvárások ugyanúgy vonatkoznak. (Ha a helyi egyház kizárólag csak a hívei számára kíván szabadművelődési tevékenységet biztosítani, s mások számára azt nem teszi hozzáférhetővé, *az részleges közszolgálati tevékenység,* amit más intézményekhez hasonló állami, önkormányzati támogatás illet meg, a bevont közösség létszám arányában, mivel az, az állampolgárok kizárólagos joga, hogy eldöntsék milyen értékrend alapján akarnak művelődni és tanulni.)

A kézi vezérlés mindenkori megakadályozása érdekében, a helyi önkormányzati jogosítványokat (kiemelt szavazati jogát pld. vétó) ajánlatos a költségvetési kérdésekre és a felettes hatóságok törvényileg szabályozott előírásai (törvényességi felügyelet) betartatására korlátozni. A helyi SZT jogorvoslattal fordulhat a kistérségi, vagy megyei SZT-hez a felettes hatóságokhoz. Az erre vonatkozó szabályozás differenciáltan leírja majd az állam és társadalom kölcsönös érdekein alapuló kötelezettségeket és jogokat. *(A tv. melléklete pld. az SZT létrehozása és feladatai, működési rendje)*

A népfőiskola helye és szerepe a helyi szabadművelődési intézményi modellben:

1. A népfőiskola, mint jogi személyiséggel rendelkező egyesület lehet a helyi szabadművelődés *fő, ellátó intézménye (bajor modell).* Vagy mint jogi személyiség nélküli közösség, az SZT tagjaként képezheti a helyi szabadművelődési tevékenység részét, résztevékenységét.
2. A népfőiskola *a helyi SZT tagjaként lehet az egyik szolgáltató,* amely az iskola, az egyház, a helyi gazdasági szerveződés, a szociális intézmény, könyvtár stb. részeként tevékenykedik *(ez a finn modell).*⁴

A szabadművelődési és népfőiskolai intézményrendszer szabályozása

Általános alapelvként olyan tv-re van szükség, amely az állampolgár szabadságát, jogait és kötelezettségeit középpontba helyezve, *konkrétta, biztonságossá, garantáltta teszi a művelődésben és tanulásban való részvételt és szankcionálja annak elmaradását.* A finanszírozás *normatív alapellátásból, érdekeltségi támogatásból és pályázati támogatásból* tevődik össze az új szabadművelődési tv. szerint, amely a *1997. évi CXL. Tv. helyébe lép.*

Országosan és általánosságban a finanszírozási elv azt kell alapul vegye, hogy az a minimumtámogatást az egy felnőtt állampolgárra eső (16-85 év közötti korosztályban), évente legalább 2 x 30 órás szervezett kulturális, művelődési, tanulási tevékenység átlagos költségét kell biztosítsa.⁵ Ezen összeg meghatározása részben a költségvetési forrás egészétől függ. A finanszírozásról később részletesebben szólnunk. Meggyőződésünk, hogy egyszerre kell kidolgozni a támogatások nemcsak korrupciótól mentes, de *sokkal hatékonyabb felhasználási rendszerét* is. A szabadművelődéshez rendelkezésre álló összegnek az 1/3-át az állam központilag, 1/3-át a helyi önkormányzat biztosítja. Ez a két összeg képezi az ún. alapellátást, a harmadik 1/3 az állampolgárok befizetéseiből tevődik össze. (szolgáltatások ára, tagdíjak formájában stb.) *Az általános 1/3-1/3 -1/3 elvet azonban jelentősen differenciálni kell.* Az Országgyűlés és a kormány feladata, hogy a KSH-nál bevett, illetve az EU több tagállamában működő kritériumrendszerek alapján elkülöníthető legyen, hogy mely társadalmi csoportok esetében van szükség a 100%-os tanulási, képzési, művelődési finanszírozásra. Svédországban pld. az érettségi felnőtt korban történő megszerzése egy ingyenes, támogatott tanulási forma. Kérdés, hogy nálunk ez program lehet-e azonnal.

A finanszírozási rendszer

Az oktatásra fordított összeg az EU-ban átlagosan a GDP 5%-a. Ezt az arányt a 27-ből 15 tagország múlja felül (2003 Eurostat) pld. Dánia 8%, Finnország 6,5%, de Ciprus és Málta is közel állnak a 7%-hoz. Mi magyarok az 5% körül állunk.

³ Lehetséges, hogy megvalósíthatóbb a tanulók számához kötni az alsó tagozat működtetését. (pld. 10-12 diák)

⁴ A finn modellben meg kell különböztetünk a bentlakásos, felekezeti vagy világi népfőiskolákat, mint intézményeket és a „nappali népfőiskolákat” amelyek helyi felnőttképzési központokban, vagy ún. tanuló köri szövetségek (országos művelődési szervezetek) tagjaként „tanuló körként” és szervezett tanfolyamokként működnek. A tanulóköri szövetségek felekezeti és világi jellegűek, illetve kötődhetnek egy-egy párthoz. Ez a szelíd „politikai pluralizmus” részben Németországban is jelen van főként a pártalapú alapítványok működésében.

⁵ Az előrejelzések szerint a 0-19 éves korig terjedő korcsoport száma 2001-ben 2, 36 millió volt, ami 2050-ben 1, 72 millióra csökken. Míg a 20 évesnél idősebb népesség száma 7, 83 millió (2001) s 2050-be 6, 2 millió lesz. Demográfiai Évkönyv, 2001 Magyarország népessége, 2001–2050. KSH NKI, 2000

A magyar költségvetés oktatási kiadásai a GDP %-ában a következők voltak: 2000: 4, 97%, 2001: 5, 05%; 2002: 5, 43%; 2003: 5, 66%; 2004: 5, 26%; 2005: 5, 31%; 2006: 5, 11%; 2007: 4, 84%. Az OECD átlag 2005-ben 6, 1% volt.⁶

Az UNESCO VI. Felnőttoktatási Világkonferenciájára (2009. december, Brazília) benyújtott 154 nemzeti jelentésből csak 57 (37%) tett közzé adatokat a finanszírozásról. E dokumentum szerint közös megegyezés látszik abban, hogy a 21. században legkevesebb a GNP 6%-t szükséges az oktatásra fordítani, amelyen belül az oktatási költségvetés 3%-ának felnőttoktatásra biztosítása jelenti a jó megosztást.⁷ A felnőttoktatás fogalmába itt a felnőttkori tanulás valamennyi formája beleértendő: a magyarban használt közművelődés, a nem-formális tanulás, a felnőttképzés. Magyarország ebben a jelentésben a felnőttoktatásra fordított összegként a GDP 1, 05%-t adta meg hivatalos adatként.⁸ (?)

Az OECD 2003-as statisztikája szerint pld. Finnország (2001) a GDP 0,6%-át költötte felnőttoktatásra, amely az oktatási költségvetés 9, 5%-át tette ki, míg Dánia és Svédország (1998) a GDP 1%-át, amely az oktatási összkiadás 4,9%-a volt. Ausztria (2004) a felnőttoktatásra a GDP 1, 2%-t fordította. Egyébként az UNESCO globális felnőttoktatási jelentésében az oktatás egészéből a felnőttoktatásra fordított összeg tekintetében a skála a 0,02% és a 29% között mozog, ami jelzi az összehasonlíthatóság bizonytalanságait, főleg ha kilépünk a fejlett országok köréből. Ezért is mondhatjuk, hogy a fenti OECD és Eurostat adatok elég pontos számítások.

A kulturális költségvetés és kultúra finanszírozás területén még nagyobb a különbözőség (sokszínűség) az országok között, elsősorban a nemzeti kulturális autonómiák miatt, ahol igen nehéz összehasonlíthatóan kimutatni, hogy az állam milyen mértékben támogatja a kultúrát. A nemzetközi szakirodalom legismertebb forrásai főként a háztartások kulturális költségeire, a kultúra területén foglalkoztatottak arányaira, és a kulturális tevékenységben résztvevők arányaira, valamint a szabadidős tevékenységek elemzésére alapoznak. A 90-es évek végén Európában a GDP 0, 5%-ára becsülték a kulturális kiadásokat, amelynek a megoszlása 49%-ban az állam és 51%-ban a helyi hatóságok közötti arányt jelentette - ezen belül a regionális hatóságok 17% -t, a helyi hatóságok 34%-ot képviseltek. Egy 2002-es németországi adat szerint a kultúra támogatásának 13,4%-a a szövetségi kormánytól, 41, 5% a tartományi kormánytól és 45,1%-a a helyi önkormányzattól származik.⁹ Ez is alátámasztani látszik azon elgondolásunkat, hogy az alulról építkező finanszírozás alapjainak távlati megteremtése lehet a helyes cél. A 0,5%-s GDP arány azt mutatja, hogy miközben a kultúra támogatása részben az oktatás egészében is benne van (művészeti iskolák, könyvkiadás egy része stb.), ez az arány láthatóan kisebb, mint az oktatás egészére fordított átlagosan 5%-s GDP-arányos összeg.

Az oktatási költségvetés majdnem teljesen magába foglalja a szakképzésre és munkaerő piaci képzésre fordított kiadásokat is. De úgy, mint pld. a háztartások kulturális kiadásait, amelyben jelentősek a lakosság saját kifizetései, a kulturális költségek egészéhez számolják. Itt a munkaerő piaci képzésnél is így módon többletként jelentkeznek a vállalatok képzésre fordított befizetései, amit az állam e célra létrehozott alapjaiba (Munkaerő piaci Alap képzési része) utalnak, s amelyből a vállalatok állami támogatásként vissza is kapnak. A vállalatoknak ezen felül is jelentkezik képzéstámogatása, amely nem jelenik meg a köz költségvetés egészében.¹⁰ Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy egy helyes magyar nemzetpolitika számára a legkevesebb a világszintű elvárás: a GDP 6%-a fordítandó az oktatásra, amelynek egészéből az oktatási büdzsé 3% a felnőttoktatásra, művelődésre.

⁶ Az OECD adatok a Szárny és teher c. kötetből valók

⁷ Globális jelentés a felnőttoktatásról és a felnőttkori tanulásról, UNESCO 2009 ISBN 978-92-820-1167-6 (Lásd http://www.nepfoiskola.hu/MNT_hu/unesco-6.html)

A GDP és a GNP különbségével és egyre vitatottabb mérőszámként történő alkalmazásával nem tudunk itt foglalkozni.

⁸ Felmerül a kérdés, hogy trükközésről van-e szó, s ha nem akkor azt a kérdést kell feltennünk, hogy hol vannak az eredmények, amelyeket pld., a finn ráfordítás kétszereséből el kellett volna érni? A fentiek szerint Ausztria alig fordított többet (a GDP 1, 2%) mint mi magyarok, miközben az Eurostat 2006-s tanulmánya szerint Ausztriában a 25-65 év közöttiek részvételi aránya az első Európában (89%) a miénk pedig az utolsó 12%-al (2006) Az EU-s átlag 42%-s részvétel. Tehát egy kiemelkedő GDP arányos összegből mi az EU átlag egynegyedét voltunk képesek elérni? Nincs olyan magyar szakember, aki ennyire alulteljesít, inkább másról lehet szó.

⁹ Population and social conditions 3/2002/E/N°18

CULTURAL STATISTICS IN EUROPE Part I: Final Report. Spyridon PILOS EUROSTAT – Health, Education and Culture. Cultural statistics Eurostat pocketbooks

ISBN 978-92-79-05547-8 Cat. No. KS-77-07-296-EN-N

2007, Commission. Compendium, Cultural policies and trends in Europe

<http://www.culturalpolicies.net/web/index.php>

¹⁰ FINANCING VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING IN THE EU NEW MEMBER STATES AND CANDIDATE COUNTRIES RECENT TRENDS AND CHALLENGES. ISBN 92-9157-455-4 © European Communities, 2006

Ha a felzárkózás és előrehaladás forgatókönyvét választjuk – és csak ezt tehetjük – akkor emelniünk kell ezt az arányt. Kulcsfontosságú, nemzetpolitikai és gazdasági versenyképességi érdek -, s célul kell kitűzni a GNP 8%-t meghaladó, átfogó oktatási büdzsét, és azon belül a finn és dán arány (a 4, 9- 9, 6%) közötti felnőttoktatásra fordított arány átlagát véve, az oktatás költségvetésén belül 7-7,5%-nyi köztámogatást kell biztosítani a legszélesebben értelmezett felnőttoktatás számára. Ezt az elvárást csak halasztani lehet, de róla lemondani nem.

A finanszírozás *normatív alapellátásból, érdekeltségi támogatásból és pályázati támogatásokból tevődik össze* az új tv. előírásai szerint. Országosan és általánosságban a finanszírozási elv azt kell alapul vegye, hogy a minimumtámogatás (16 év feletti felnőtt fiatalától az aggyastyánig) az egy felnőtt állampolgárra eső, évente legalább 2 x 30 órás szervezett kulturális, művelődési, tanulási tevékenység átlagos költség biztosítását jelenti. (Ezt a kvótát, a mértéket növelni lehet). Ezen összeg konkrét meghatározása függ a költségvetési forrás egészétől. Meggyőződésünk, hogy ezzel egyszerre kell kidolgozni a támogatások sokkal hatékonyabb és eredményesebb felhasználási rendszerét, ami szintén gyenge pontja az egész magyar oktatásnak is, de a köztámogatások felhasználásának általában. Jelenleg kevés a pénz és sok a pazarlás – ez a rendszer legfontosabb jellemzője.

A szabadművelődés számára rendelkezésre álló összegnek az 1/3-át az állam központilag, 1/3-át a helyi önkormányzat biztosítsa. *Ajánlatos, hogy kiindulópontként az önkormányzati 1/3-t is központi támogatás biztosítsa, csak hagyja meg kifejezetten önkormányzati rendelkezésben.* Ez a két összeg képezi az ún. alapellátást, a harmadik 1/3 az állampolgárok befizetéseiből tevődik össze. Az általános 1/3-1/3 -1/3 elvet azonban jelentősen differenciálni kell. Az Országgyűlés és a kormány feladata, hogy a KSH-nál bevett, illetve az EU több tagállamában és az Eurostat által részben kidolgozott, a működő kritériumrendszerek alapján elkülöníthető legyen, hogy mely társadalmi csoportok esetében van szükség a 100%-os állami tanulási, képzési, művelődési finanszírozásra. Különleges esetekben (pld. roma felnőtt tanulócsoportok, vagy más nem roma kiemelten hátrányos helyzetűek alapképzésénél) a 100% feletti ún. plusz ösztöndíj támogatás is elképzelhető. Nyugaton ez bevált gyakorlat a bevándorlók egyes csoportjai esetében. Tekintsük a vidék elhagyott és letaposott magyarságának egy részét bevándorlóknak, akik ha nem is a Kánaánba, de végre is szeretnének „bevándorolni” a saját hazájuk egyenrangúságot tiszteletben tartó közösségébe.

Meg kell említenünk az ún. *Éves Szabadművelődési Mintaterv (annual master plan)* fogalmát, amely Szlovéniában évek óta jól működik. Az Országgyűlés és a szaktárca, a kutató intézetek és a szakmai szervezetek javaslati alapján évente meghatározzák, melyek az adott év költségvetésében a legfontosabb speciális feladatok és célcsoport rangsorok, elérendő teljesítések. Az éves mintaterv lehet két éves, vagy három éves ütemezésű is.

A feladatok teljesítésének és a célcsoportok preferenciái alapján konkrétan megtervezhetők a támogatási allokáció arányai, kritériumai, mechanizmusai, illetve az éves értékelésekben *pontosan számon kérhetők, hogy a támogatás felhasználása az adott célokra milyen hatékonysággal valósult meg.* Nyilvánvaló, hogy számos tevékenység terület, mint pld. a felnőttkori alapkészség és kompetencia-fejlesztés, vagy a munkanélküliek bevonása állandóan visszatérő eleme lesz az annual master plan-nek.

A mintaterv nem kötelező előírás, de a megvalósítás fedezetéül rendelt támogatási szabályozás hatékony, indirekt ösztönzőként működött. Ebbe beletartozik, hogy a szabadművelődési és népfőiskolai képzésekre biztosított összegek, mint keretösszegek egy meghatározott részét az önkormányzatok, a megyei és helyi önkormányzatok jogkörébe helyezett elosztási jogosítvánnyal szükséges allokálni. A támogatás egy további, meghatározott részét – kezdő aránynak legalább 20-25%-t *állampolgári képzési kártya* formájában az állampolgár „kezébe kell adni”. A felnőtt tanuló a meghatározott képzési kínálat alapján – szabadon választott opciók mellett – „fizethet” ezzel az eszközzel: részvételi díjat, a tagdíj éves keretét felajánlhatja a helyi népfőiskola, vagy szabadművelődési intézmény számára stb. Az ún. felnőtt tanuló kártya bevált mód-szerként több éve létezik az Egyesült Királyságban, Hollandiában, összesen egy tucat fejlettebb tagállamban. Mindenképpen bizonyította a hatékonyságát, egyrészt a megtakarításokban, másrészt azzal, hogy az intézmények és szolgáltatók kénytelenek váltani és a polgárok igényeit is követni.

Ehhez jön hozzá az *érdekeltségi támogatás*, amit a keretekből az intézmények, szervezetek kaphatnak és a *hazai és EU-s pályázati források*, amelyekhez szintén transzparens cél és feladatrendszereket, preferenciákat és elérendő teljesítés követelményeket kell kapcsolni.

További forrás, s több országban törvény szabályozza, hogy a munkáltatók a foglalkoztatottak bértömegének 1%-át a munkavállalók képzésére kell fordítani. Ez mint állami alap, nálunk jelenleg egy viszonylag szűk érdekcsoport kezében van, és a formai szabályok betartása mellett a politikai és egyéb megfontolású „tenyérből etetgetés” rendszereként működik.

A biztosítandó összeg felhasználásában több fontos alapelvet kell érvényesíteni: a munkaadók, a kamarák, a szakmai és társadalmi szervezetek, szakszervezetek átlátható és hatékony beleszólását. A pályázati meghirdetések európai normákon alapuló átláthatóságát és a versenyztetést, s az összegek felhasználási eredményességének nyilvános számonkérését. Ezen összesen belül is jogos igény, hogy a munkavállaló által *szabad-rendelkezésre* bocsátott részösszeg (bonusz) legyen a „tanuló kártyáján”, tehát ne csak a vállalati „rövid távú profitérdek” alá rendelhető képzésekre lehessen „bevonultatni” az érintetteket. Végül is ma a munkaerő piaci képzés egy része kényszer szolgáltatásként működik, mint valami hadkötelezettség. *Ezért is az egyik legpazarlóbb rendszer jelenleg a munkanélküliek drága átképzése munkanélkülivé.* Kérdés, hogy mikor lehet áttérni az adókedvezményekkel és más eszközökkel ösztönzött oktatási és kulturális mecenatúra bátrabb állami alkalmaszására. Egyelőre feltételezhető, hogy a piaci versenyképesség és növekedés beindításának feltétlen elsőbbsége ezt nem teszi lehetővé.

A tudásgazdasághoz tartozó, húzó cégek már részben felismerték, hogy a munkavállalók általános műveltségének, személyiségbeli fejlődésének erősítése is munkaadói érdek. Állami ösztönzésre leginkább a mikro- és kisvállalkozások szorulnak, ahol a multiktól lefelé haladó vállalati méreten és szerkezeten belül a legkisebb arányú a munkavállalók képzését segítő munkaadói támogatási kedv és lehetőség.

Összegezve: *nem a jelenlegi 1997. évi CXL. Törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről átalakítását, foldozgatását, hanem a tv.-ben tárgyalt részterületek (könyvtár, levéltár, múzeum) külön tv-kre bontását kell elérni, s a közművelődés rész helyett pedig szabadművelődési és népfőiskolai tv-t kell létrehozni a fenti alapelvek szerint. Ugyanez vonatkozik a toldozgatott és foltozgatott 2001. évi CI. Törvény a felnőttképzésről tv-re is, amely bebetonozta a poszt szocialista intézményrendszert, illetve a forrás allokációt tekintve nem a befizető vállalatok, a munkaerő piac és az állampolgárok tanulási igényeinek érvényesítését, hanem a kedvezményezettek egy körét szolgálja, s a közhaszon érvényesülése, eredményessége igen alacsony szintű.*

Az intézményrendszer kistérségi szerveződése

A szerveződés újjáépítése a jelenlegi kistérségi modell, a valamikori járás jó hagyományain, a Bibó-Erdei-féle város és környéke koncepción, továbbá a Magyary-féle minta járás elgondolásokon kell alapuljon. A kistérségi szint jellegzetessége, hogy ezen a szinten jelenik meg a kistérség településeit *közvetlen szolgáltatásokkal ellátó szervezetrendszer* és a Kistérségi SzT., ahhoz kapcsolódóan a megyei közgyűlés megbízásából működő *együttes szakfelügyelet*. A helyi (megyei és kistérségi társulási) döntés függvénye, hogy a szolgáltatási és szakfelügyeleti koncentráció milyen mértékben vonja egybe az iskolai, a szabadművelődési, a szociális, a családsegítő stb. specifikus szolgáltatásokat és szakfelügyeletet takarékosági és hatékonysági elvárások alapján. A fejlett nyugati államokban a szabadművelődés *differenciált és egységes minőségbiztosítási rendszert fejlesztett, illetve fejleszt ki*, amely lehetővé teszi az *indikátorok és elérendő számszerűsített célkitűzések* (indicators and benchamarks) és monitorizálási technikák egységes alkalmazását. Ezek a művelődési és tanulási eredmények hatékonyságának és minőségének javítását, a polgárok elégedettségének mérését, a visszajelzést szolgálják. Az intézményektől független, külső, ugyanakkor jól szabályozott szakfelügyelet a minőségbiztosítás egyik fontos eleme.

A kistérségek központjai általában kis városok, ahol egy differenciáltabb intézményrendszer van már jelen (múzeumok, zeneiskolák, szakiskolák, gimnáziumok, szakközépiskolák, főiskolák, munkaügyi kirendeltségek, szociális intézmények stb.). Ezeket az intézményeket a *kistérségi szabadművelődési és népfőiskolai központ* útján szükséges bevonni a kistérség településeinek szolgáltatási ellátásába. A fentebb említett un. *érdekeltségi támogatás* elemén kívül ennek két fő eszköze lehetséges: a szabadművelődési tv. *együtműködési kötelezettségen* alapuló előírása, valamint a *tanuló régió* koncepció gyakorlatba ültetése. Az utóbbi évtizedben Európa szerte elterjedt *tanuló város, tanuló régió* koncepció mielőbbi hazai meghonosítása indokolt.¹¹ A legtöbb jó felnőttoktatási törvény előírja a felnőttoktatásban egy-egy települési, vagy területi egységben megjelenő összes szereplő számára az együttműködési kötelezettséget, ami azt jelenti, hogy az egészséges versenyt nem korlátozóan, a köz költségvetésből történő támogatás előfeltétele a *lehetséges szolgáltatói, ellátói együttműködési kötelezettség teljesítése*. Ez a köztámogatás előfeltétele, megszegőtől pedig megvonják a támogatást.¹² A kistérségi szinten nem maradhat el a gazdaságfejlesztési együttműködéssel egybekapcsolódó képzés-, tanulás- együttműködés sem.

¹¹ Learning cities, learning regions, learning communities Lifelong learning and local government Norman Longworth Routledge, 2006 ISBN10 0-415-37175-p Részben Németh Balázs tanulmánya alapján: A tudás alapú társadalom és gazdaság hatásaként kialakulóban vannak azok a regionális területi egységek, ahol a gazdaság átlagosnál gyorsabb fejlődése révén az oktatás és képzés szélesebb lehetőségei teremődnek meg. A tanulás lehetséges szervezeti formái és típusai egymást kiegészítő jelleggel, teljes körű kínálatot és átjárhatóságot kínálnak az egyes tanuló fiatalok, felnőttek számára.

¹² Ezt főként a német tartományi szintű törvényi szabályozásban láthatjuk, ilyen pld Hessen tartomány tv.je Lásd: A fejlettek sarkában lenni, OKM-MNT 2001

Ennek gyökeres újjáépítése és pártpolitikai alapú klánoktól történő mentesítése szükséges.¹³ A települési és kistérségi szabadművelődés szerves része az ifjúsági kreatív és művészeti tevékenység, a kultuszok ápolása, a vásárok, versenyek, búcsúk és más helyi hagyományokon alapuló, vagy új hagyományok megteremtése.¹⁴ A városokban sokkal inkább jelen lehet a magas művészet befogadói vagy művelői ága, mint a klasszikus zenei koncertek, a színházi előadások, a rangos képzőművészeti kiállítások, s a kórusok szereplése stb.

A megyei szintű intézményi működés modellje

A megyei szintű intézmény *egyhálózati rendszer összefogója*, amelyben kis létszámú főállású apparátus (Szabadművelődési tanácsadó szolgálat) támaszkodik a nagy létszámú társadalmi és szakmai döntéshozói testületekre, szakértőkre, szakemberekre, és azok hálózatára, akik ellátják a *differenciált szakfelügyeleti rendszer* működtetését is. A szükséges szakembergárda kiválasztása a *személyes szakmai szakértői akkreditáció és kódex előírások alapján történik*. A minőséget a *személyes képzettségi akkreditáció rendszeres felülvizsgálatára*, az értékelésre, továbbá a képzések és továbbképzések rendszerére építve lehet folyamatosan fenntartani. A megyei döntéshozók: mint a megyei közgyűlés, annak bizottságai, valamint a Megyei Szabadművelődési Tanács ezen a közigazgatási szinten racionálisan képes áttekinteni a kistérségek és települések művelődési helyzetét, s képes meghatározni az országos szabadművelődési éves és középtávú terv megyei-területi viszonyokra történő alkalmazását, a források biztosításának ellenőrzését. A megyei szinten a tagoltságában differenciált intézmény típusok, mint a könyvtár, a múzeum, a színház, a képzőművészeti intézmények stb. tevékenyen részt kell vegyennek a *Éves Szabadművelődési Mintatervnek megyei és kistérségi, városi szintű alkalmazásában*. (egy példa az érdekeltségi alapok lehetővé tehetik a színház helybe hozatalát, vagy a színházba járás kedvezményes biztosítását.) Tisztázandó, hogy az alapszintű támogatás, az érdekeltségi támogatás és a pályázati rendszerek kezelésében milyen szintű és határfokú döntési jogkörökkel legyen felruházott a megyei szint. Annyi bizonyos, hogy az elmúlt évek gyakorlatát fel kell számolni, amely a megyei döntési hatásköröket lényegében kifulladásztotta az eszköztelenségben.

Az elején szoltunk arról, hogy intézményrendszer felépítési tervünk kistélepusítás, helyi település és vidék centrikus. Ugyanakkor a városok (akár kisvárosok, vagy megyeszékhelyek, megyei jogú városok, nagyvárosok, vagy maga Budapest) intézményrendszerében a fentiekben vázolt helyi decentralizálásra, illetve a szubszidiaritás érvényesítésére van szükség. Kisebb városokban a történetileg még ma is létező városrészek, vagy az újonnan keletkezett lakótelepek, illetve a nagyvárosokban a tradicionálisan kialakult városnegyedek, valamint a fővárosi kerületek a természetes lakosság számhoz rendelt, arányos helyi intézmény és szervezet rendszer kialakítását kell lehetővé tegyék. A vázolt *szervezetrendszer alapelveit tehát a városok esetében is alkalmazni lehet és kell is*. Megyei szinten jelentkezik a városok sajátos érdekeinek külön megjelenítése, ill. integrálása, mégpedig a megyei Szabadművelődési Tanácsokba, a szakmai tanácsadó szolgálatok igénybevitelébe és a megyei önkormányzati döntési mechanizmusokba. Ezeket a meghatározott lakosság számra eső intézményi ellátottság alapján lehet egységekre osztani. A főváros érdekérvényesítési bekapcsolása az országos intézményekbe és testületekbe indokoltnak látszik.

A régió szintű koordináció

A munkaerő piaci, a szakképzés és a felsőoktatás tervezésben a régió a megfelelőbb nagyságrend a gazdasági fejlődés természetéből következően, amíg a *közoktatás, mint alapoktatás irányításának fő színtere, szintje a megyei közgyűlés* és a városi

¹³ LEED Programme (Local Economic and Employment Development) Az OECD programja a helyi fejlesztés, kormányzás és szociális gazdaság innovatív elgondolásainak azonosításával, elemzésével és terjesztésével foglalkozik. Számos hazai gyakorlatot lehetne az adatbázisukba feltölteni, de még többet átvenni és hasznosítani. http://www.oecd.org/department/0,3355,en_2649_34417_1_1_1_1_1,00.html
The Social Economy and Buliding Inclusive Economies Edited by Antonella Noya and Emma Clarence, OECD 2007 ISBN 978-92-64-03987-2

Lásd részletesebben: <http://www.nepfoiskola.hu/szocszov/>

„A szociális szövetkezetek olyan személyek autonóm társulásai, akik önkéntesen egyesülnek abból a célból, hogy közös gazdasági, társadalmi, oktatási és kulturális céljait együttműködésben, demokratikusan irányított vállalkozásuk útján valósítsák meg.”

¹⁴ Ide tartozik teljes leltár nélkül a néptánc és más táncegyüttesek, a zenekarok, kórusok, a bábművészet és színjátszás, a kézművesség, amelyek mind a nem-formális felnőttoktatás fogalmába tartoznak a nyugat-európai terminológia szerint. Ugyancsak fontos a hagyományos búcsúk, vásárok, bálók megrendezése, továbbá a termés kultuszhoz kapcsolódó ünnepek, mint a szüreti felvonulás, s az újabb kezdeményezések, mint pld. a kocsonya- verseny, a pálinka és borkóstoló rendezvények. Egy másik terület, s inkább a városi népesség a résztvevője a természet és környezetvédelem és turizmus határán mozgó tevékenységek, mint pld, a szabadidős műemléktúrák, a természetjárás stb. A teljes mai leltár összeállítása is nehézséget okozna a népesség kreativitásához képest, ugyanakkor fontos szabadművelődési tevékenység a helyi identitás és a kulturális sokféleség, kreativitás gazdagítása, serkentése ezekkel az eszközökkel is.

és helyi önkormányzatok együttése lenne. A Regionális Fejlesztési Tanácsok Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságai létét és működését - a pártpolitikai jelleg azonnali megszüntetésén túl -, felül kell vizsgálni. Az Országos Szakképzési és Együtműködési Bizottságokkal és ezek területi megfelelőivel konzultációk sorozatát kell kezdeményezni a szükséges változtatásokról. Alapvető kérdés, az újonnan alakult Térségi Integrált Szakképző Központok (TISZK-ek) és a korábban, a valamikori világbanki programból létesült Regionális Átképző Központok és ezek egymáshoz való kapcsolódása, a párhuzamosságok és alacsony hatékonyságú működés azonnali kiküszöbölése. Az Európai Szakképzés Fejlesztési Intézet (CEDEFOP) számára készült magyar ország-jelentések deskriptív volta nem sok jövőbe mutató stratégiai elképzelésről tanúskodik.¹⁵ Ehhez képest az Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, és más gazdasági szervezetek stratégiai tervei többet mondanak.¹⁶ A legfontosabb üzenet, hogy számos, az EU-ból is diktált fejlesztési előrehaladás ellenére a szükségeshez és a jövő kihívásokhoz képest nem halad kellő ütemben a szakképzés-fejlesztés. *A kompetencia alapú, modulrendszerű OKJ fejlesztésben* még mindig alacsony a költséghatékonyság megvalósulása, a szintézis hiánya, még mindig sok a szakképesítés. A másik legnagyobb gond az *elaprózott, alacsony hatékonyságú intézményrendszer*. Nálunk 3200 önkormányzat működik, Svédországban 300, a UK-ban 600, s ettől még a helyi közigazgatás és döntésmechanizmus amott nemcsak demokratikusabb, hanem hatékonyabb is. Nálunk 1500 helyen folyik „szakképzési” feladatellátás, Hollandiában 60-70 iskolatársulás látja el ugyanezt. *A felsőfokú szakképzés még mindig alacsony szintű* (2002-ben a korosztály 2, 8%-a) az OECD átlag 37, 5%, Finnország 50, 6%. A szakképzésben tanuló korosztály a 76, 1%-ról 66, 5%-ra esett vissza. (2005). A középiskolás korosztály 40-45%-a szerez szakképesítést. Meg kell jegyeznünk, hogy mint minden szektorban, az alapfokú szakképzésben és felnőttkori szakmai továbbképzésben is nagy a hajlam az elszeparálódásra, ami az egész élethosszig tartó tanulás – mint rendszer, egyik elemi problémája nálunk. Másutt sem, de számunkra sem ezek a tagállamok a referencia országok. Három centrális feladatot látunk, amit a szabadművelődési tevékenységekkel szorosabban koordinálni szükséges.

- *A regionális, megyei és kistérségi szinten hiányzik a koordináció, a munkaerő piaci prognózisok rendszeressége, illetve ezek korszerűsítése a gazdasági és vállalkozásfejlesztési stratégiához kapcsolódva. Ezek az ún. készség-előrejelzési (skills forecast) és kompetencia szintmérések és prognózisok. Ugyancsak hiányzik az előbbire alapozva a széleskörű tanácsadó és pályorientáció megvalósítás. A megyei és kistérségi szinten kívánatos a jelenlegi pályorientációs tevékenységet minden korosztály számára élethosszig tartó tanulási tanácsadással fejleszteni.* Ez mobil szolgáltatásként folyamatosan jelen kell, hogy legyen a kistélepléseken is.
- A tanulószerveződések kiterjesztésével a gyakorlati képzéseket, valamint a mesterképzés visszaállításának szélesítésével a munkaerő piacnak való hatékonyabb megfelelés terén nagyobb haladás lenne elérhető.
- Harmadszor, *a szakképesítési profilok szélesítése nem csak a foglalkoztatási mobilitást segítené* elő, hanem a szakképesítettek szélesebb körű foglalkoztathatóságát, főként a helyi és kistérségi gazdaságfejlesztés igényei szerint.

Regionális szinten kell bekapcsolódnia a szabadművelődés hálózrendszerébe a felsőoktatásnak is. Ez nem jelenti, hogy egy megye vagy város nem léphet kapcsolatba az egyetemmel, főiskolával A törvény előírásai, az Éves Szabadművelődési Mintaterv, a kutatási alapok és pályázatok prioritásai, a felsőoktatási tv. változtatása, stb. ösztönző eszközeivel kell ezt a bekapcsolódást elérni. Az egyetemek, mint régiós tudásközpontok egyrészt a társadalmi és gazdaságfejlesztési tervek részeként alap és alkalmazott kutatásokkal kell hozzájáruljanak a szabadművelődési intézményrendszer értékeléséhez és innovációs képességének növeléséhez, stratégiai terveihez, gazdaság- és társadalom-fejldési teljesítményének javításához. Másrészt az egyetemek és a főiskolák hivatottak biztosítani a szabadművelődés szakemberszükségletét, a képzés és továbbképzések keretében. A szabadművelődési szakemberek képzése nem felsőoktatási privilégium, de jelenleg működnek már 2006 óta az akkreditált Bologna rendszerű BA és MA andragógia szakok, amelyek továbbfejlesztése elengedhetetlen. Az intézményi akkreditáció megszerzése esetén a legkülönbözőbb képzési és továbbképzés ellátók működésének lehetővé tétele szükséges. (pld. regionális és megyei szinten, de kistérségi szinten is) Alapvetően a következő szakember típusok képzése és továbbképzése indokolt, talán mondhatni fontossági és számszerű nagyságuk sorrendjében is:

- Az oktatási, szociál-pedagógiai, szociális és más segítő szakmákon belüli részképzések, hogy a szabadművelődési tevékenységben is legyenek felkészült szakemberek *a helyi települési (főleg kistéleplési) feladatok ellátására.* (pld. a tanítók, családsegítők stb. részképzése)
- Fő és félállásban működő szabadművelődési és felnőttképzési *szervezők és szakértők*
- Fő és félállásban működő szabadművelődési és felnőttképzési *tanárok*

- A szabadművelődés *szerveződései és önkéntes közreműködői*
- A döntéshozó és *irányító testületek (pld. SZT tagok) tagjai és vezetői, és a közigazgatás tisztviselői, a szakfelügyelők képzése, továbbképzése*
- Főhivatású szabadművelődési és felnőttképzési vezetők (*menedzserek*), *irányítók*
- *Kutatók és elméleti szakemberek képzése*

Külön szükséges gondot fordítani a szabadművelődéssel és szakmai felnőttképzéssel kapcsolatos szolgáltatások kifejlesztését szolgáló szakemberképzésre és továbbképzésre. Ilyenek

- az előzetes tudásfelmérés technikái
- az egyéni tanulói tanácsadás
- a nem-formális és informális tanulás, művelődés elismertetése
- az egyéni és csoportos értékelés
- a minőségbiztosítás egységes és differenciált technikái
- a gazdaságfejlesztéssel összefüggő készség-fejlesztési tervek készítése
- a kompetencia audit készítése egyéni, vagy vállalati és térségi szinteken

A felsorolt differenciáltság a képzésben egyáltalán nincs jelen, s ma alapvetően problematikusnak tekinthető az egyetemi és főiskolai BA és MA andragógia szakemberképzésben az elavult, poszt marxista elméleti alapok nyílt és rejtett jelenléte, továbbá a neoliberais humán erőforrás fejlesztés domináns monotóniája. Hiányzik, vagy háttérbe szorult a személyiség és közösség fejlesztés, a nevelés, a pluralizmus hiánya (pld. az egyházi közösség-szervező képzés hátrányos helyzete), a gyakorlati készségfejlesztés hiánya, a felsőfokú szakképzés szintű képzés hiánya. Problematikus a nemzetközi gyakorlati együttműködésre való készség és képesség kialakítása, a nemzetközi tájékozottság és a nemzetközi kutatási együttműködésbe történő betagozódás.

Az országos politikai tervezés döntési hatásköre, hogy mennyire erősíti meg a megyei szintet és milyen szerepet szán a régiós szintnek. A jelen javaslatunk arról szól, hogy a régió inkább mesterséges statisztikai egység (EU elszámolási rendszer és gazdasági térség), s a tényleges döntéshozatalnak a megyék régiós szintű szabályozott együttműködéséből kell adódnia.

Az országos intézmények és szervezetek

Nem lehet az oktatást, képzést, szakképzést, felsőoktatást és kultúrát, művelődést, mint eddig történt, mesterségesen különválasztani. Az élethosszig tartó tanulás kontinuumát szükséges megteremteni, mégpedig tárgyi alapon és nem a politikai befolyásolási képesség érvényesítése szerint. Ehhez elsősorban a jelenlegi országos hatókörű szakmai intézmények újjáépítése, a párhuzamosságok felszámolása szükséges. A mesterségesen magas létszámok és redundáns feladatok racionalizálása és a szakmai minőségre történő összpontosítás szükséges. Az országos intézmények jellegzetessége, hogy alacsony hatékonyságúak, s a tárca szintű, napi politikai intenciók mechanikus kiszolgáló gépezeteként működnek. Az eredmény a „hajlongás mesterségének” kifinomult művelése és a drága fércmunkák tucatjának gyártása. A szakmai kompetencia, autonómia az emberi minőség igen alacsony szinten van jelen – tisztelet a kivételnek. Ezért legkevésbé természetesen az itt dolgozók a felelősek. A munkamódszerek, és feltételek egészének megváltoztatására van szükség. A politikai nyomás, a hatósági feladatkör, a szakmaiság és a pénzügyi támogatási privilégium zavaros keveredése jellemző az országos intézmények funkcióiban, ahol nem igaz, hogy a „pénznek nincs szaga” Ellenkezőleg, ez a szag az, ami ma mindent körülleng. A várható eredmény pontos definíciója, megmérése pedig kevésbé számít, ha számít egyáltalán.

A különböző fő szektorok, mint a kultúra, művelődés, felnőttoktatás, szakképzés közötti átjárás és együttműködési kötelezettség szervezeti biztosítása országos szinten a legindokoltabb. A tárca szintű sovinizmus érdekérvényesítő képessége sokkal erősebb, mint az alsóbb szinteken. Az intézményekben alkalmazott vezetőkkel és munkatársakkal szembeni magas minőségű szakmai, etikai elvárások érvényesítése szükséges. Az országos szakmai intézmények újjáépítésében alapelv kell, hogy legyen a világos *alapszabály amely szakmai autonómiát biztosít, de tárgyi teljesítési követelményeket is felállít.* A kézi vezérlés és a szolgálalkütség szervezeti kultúrája persze nem az egy éjszaka utáni virradatra tovatűnő jelenség. Az Szabadművelődési Tanácsok alulról épülő rendszerén működő testületiség primátusa, beleszólása, a szakmaiság tárgyi kritériumainak garantálása alapvető biztosítékok.

Országos szinten szükséges támogatni a szakmai könyvkiadást és szakmai folyóiratokat, a képesítési, képzettségi akkreditációk kidolgozását, a stratégiai kutatások és tervek arra alkalmas egyetemi és kutató intézetektől történő versenyztetett megrendelését, a nemzetközi szakmai kapcsolatok és együttműködés kialakítását. Több hasznos kutatás született már, és a fejlesztési dokumentumok egy része is jól használható.¹⁷

¹⁵ Refernet szakképzés-politika jelentés Magyarországon Előrehaladás a szakképzést érintő szakpolitikai prioritási területeken, 2008 Büki Eszter, -Mártonfi György- Vinczéné Fekete Lídia ISBN 978-963-503-389-8

A szakképzés Magyarországon Refernet országjelentés 2009 Sorozatszerkesztő: Dr-. Köpeczi –Bócz Tamás Szerző Bükki Eszter, Lektor Mártonfi György ISBN 978-963503-390-4

¹⁶ A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara középtávú szakképzési stratégiája 2005-2013 2005, Budapest Szerk. Szilágyi János

¹⁷ Az Oktatási és Kulturális Minisztérium Közművelődési Stratégiája 2007-2013, továbbá Az egész életen át tartó tanulás stratégiája minisztériumi dokumentum számos eleme felhasználható

Az országos intézmények fő feladatai közé tartoznak az országos jellegű konferenciák, fórumok, fesztiválok, versenyek megszervezése, a minőség fejlesztés és terjesztés jegyében, az ún. „jó gyakorlatok” szervezett terjesztése, átadása minden formában, beleértve a nemzetközi „jó gyakorlatokat” is.

Az országos hatáskörű szervezetek és intézmények feladata, hogy gondoskodjanak az élethosszig tartó tanulás programjának adekvát jelenlétéről a legkülönbözőbb országos és EU támogatású programokban, mint az Új Magyarország Fejlesztési Terv csomagban *jelenleg működő, illetve ténylegesen nem működő* Regionális Operatív Program (OP), a Társadalmi Megújulás OP, a Társadalmi Infrastruktúra OP, a Gazdaságfejlesztési OP, az Államreform OP, a vidékfejlesztési programok, mint pld. a Leader program.

Külön kiemelt fontosságú a Mobilitás ifjúsági program igénybevételenek kiszélesítése, a Tempus Közalapítvány összes programjához, de elsősorban a Leonardo da Vinci és a Grundtvig programhoz való kapcsolódás elősegítése. A nemzetközi cserék és együttműködések messzemenő támogatása kell, akár a testvérvárosi együttműködésekről, akár az Egyetemek Európai Térsége kutatási hálózataiban való együttműködésről van szó. *A napnál világosabb, hogy ezeknek a programoknak a hazai rendszerben nagy szükség van az újjáépítésre, elsősorban a szervezett korrupció és az informális forrás elosztó hálózatok kíméletlen felszámolása érdekében.*

Egy intézményrendszer újjáépítési terv vázlata nem szólhat mindenről, és nem szólhat a fontos javaslatokról se részletesen. Szükséges azonban megemlíteni néhány régóta fájó problémát, és régi-új kezdeményezés fontosságát. Ilyen a köztelevízió szabadművelődési és oktatási funkciójának megerősítése, általában és a nyugati kultúrállamokhoz hasonlóan, több évtizednyi kísérletek után végre a televíziós közcsatornán a felnőttoktatás és tudományos ismeretterjesztés bevezetése nálunk is. Ennek első lépése persze a keretek alapvető megváltoztatása, a „*dúvad média*” *erőteljes, törvényi megtörése, megfékezése, majd megszelídítése és a társadalmi közjó és az értékek szolgálatára történő átszervezése.* A távoktatás és e-learning fejlesztése az Internet elérés és használat drasztikus kiterjesztése stratégiai jelentőségű a szabadművelődés számára. Nem múlt el az aktualitása számos olyan történetileg jól bevált és hatékony eszköznek, mint pld. az Olcsó Könyvtár sorozat és a falusi Kalendáriumok. Ezek felújítása (szépművészeti és tudományos irodalom egyaránt) fontos lenne. Az ismeretterjesztő magazinok centralizált támogatására lenne szükség, mint hajdan a TIT lapjaira. A „piaci szabadság” e területen az értékek relativizálódásához, és a műveletlen és félművelt társadalmi csoportok elmélyülő félrevezetéséhez, a tömeges téveszmékben tévelygéshez, és a totális manipuláláshoz vezetett. Csak az állam és a közérdek képes erőteljes hatású oktatási és tájékoztató célú nyomtatott média létrehozására. Szintén átgondolandó a valamikori vándorszínházak és vándorkiállítások rendszerének feltámasztása is. Egyáltalán nem az a kérdés, hogy a következő, megválasztott kormány megnyerhető-e a szabadművelődés intézményes felvirágoztatására, mert ahhoz nem a mostani nyereség a fontos, hanem annak több cikluson keresztül történő megtartása. Ehhez pedig művelt népre és felszabadult polgári társadalomra van szükség. Ez utóbbi az igazi kérdés, hiszen nem telhet el még két évtized a „zsákutcás magyar történelem” megírásával.

Befejezés: mi lehet az új modell haszna?

- Az egyén számára

A szabadművelődés új intézményi modellje egyén centrikus, az állampolgár művelődéshez való jogainak és szabadságának a szolgáltatója, nem úgy, mint a jelenlegi rendszer, amely intézmény centrikus, és érdekcsoportok uralta, merev struktúra. Minél lejjebb megyünk a településrendszerben, persze annál magára hagyottabb a rendszer, vagy ha nem, akkor kézi vezérelt. S az már csak a szerencse, hogy kinek a keze van benne. Mert egy jó polgármester tiszta szerencse, de mit kezdünk a családi és politikai klánokkal?

- A közösség számára

A helyi és más szintű önkormányzat, az állam és a társadalmi közösségek együttműködése, partnersége, a társadalmisítás, a demokrácia egyik sarkköve, az öntudatos aktív és felelős polgár kialakulásának előfeltétele. A részvétel egyik alapvető motiváló tényezője. Az erősödő individualizációban a közösségi tevékenység védőháló is az egyén számára és akadály a devianciák széles körben történő eluralkodásának.

- A helyi kultúra felvirágoztatása

A települési szintre összpontosít, mert a helyi társadalom és a helyi identitás a nemzeti identitás, az erős nemzettudat kialakulásának alapja éppúgy, mint az idegen nyelvtudásnál az anyanyelv ismerete és szeretete nélkülözhetetlen előfeltétel. Csak a szülőföld szeretete és becsülete által bontakozhat ki a hazaszeretet és más népek és nemzetek megbecsülése. A világkultúra egyre inkább horizontális jellegűvé vált, nincs egyetlen központja, amely diktálhat, vagy uralkodhat. A helyi kultúrák sokfélesége és nemzeti egysége és a világvallások jellege vált meghatározóvá. Ebben pedig a magyarok az

országon belül és a Kárpát medencében is legyengült helyzetbe kerültek. A felvirágoztatás alulról és helyben kezdődhet, és abból adódik össze, ha jó az országos irányvonal.

- A szociálpolitikára

A szociális segítség és szolidaritás számos tájékoztatói, tanulási, művelődési elemet magába foglal. A tanulás enyhíti a szegénységet, a műveltség növeli a személyes, a kisközösségi és nagyközösségi sors saját kézbe vételét és az autonóm cselekvést, önirányítást, az egyéni és közösségi kreativitást. A szociális gondoskodás és szolidaritás és a művelődés funkcionális összekapcsolását valósítja meg a rendszer. A fiatalok ezrei ma is szegény sorban élve nem jutnak hozzá a tanulás, művelődés lehetőségéhez, s tehetségek sokasága veszik el. A tehetséggondozás a nemzetpolitika és szociálpolitika, valamint a szabadművelődési ifjúsági tevékenység részévé kell, hogy váljon.

- Az egészségre

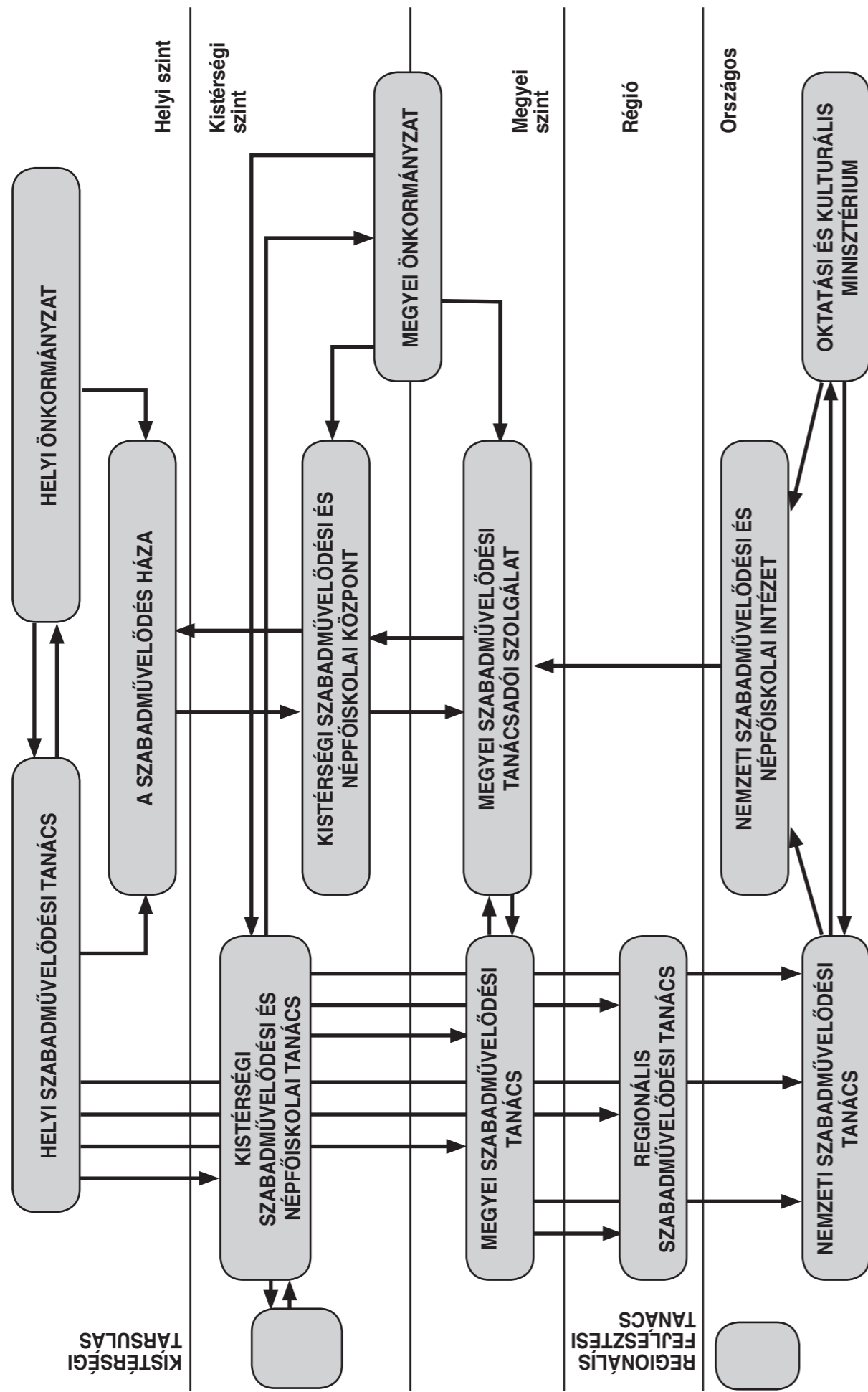
Közhely számba megy, hogy a prevenció a leghatékonyabb egészség gondozás. A tájékoztató, a közösségi tevékenységek, a közösségi sport a szabadművelődésen belül sokat tehet a tragikus állapotú magyar népegészség paramétereinek javításáért. (stressz, korai halálozás, a népbetegségek, a magas vércukor szint és a magas vérnyomás stb.) Nemcsak arról van szó, hogy társadalmilag olcsóbb egy nyugdíjas klubban sakkozni, mint a kórházi ágyat nyomni, hanem arról is, hogy az idősek életminősége és méltósága is közösségi és nemzeti érték.

- A gazdaságra

A szabadművelődési rendszer alapelve, hogy a gazdaság van az emberért és nem fordítva. Az önbecsüléssel rendelkező, művelt polgár egyben sokkal jobb munkaerő is. A helyi és kistérségi szabadművelődés egyik legfontosabb funkciója, hogy a munka megszerzetésének szocializációját, a munka keretében történő emberi együttműködés gyakorlását és a munka teljesítmény megbecsülését újra társadalmi normává tegye. Az egyéni, családi és mikro vállalkozás helybeli kifejlesztésének – sok feltétele mellett – az emberi tényező alkalmassá tétele az egyik legfontosabb komponense. Az értékrenddel rendelkező személyiség fejlesztés és a kompetencia alapú képzés kettőssége a kulcs ezen a téren.

Budapest, 2009. február 15.

A SZABADMŰVELŐDÉS SZERVEZETI ÉS INTÉZMÉNYI STRUKTÚRÁJA

A szabadművelődés nemzeti intézményi és döntéshozatali modellje

STRUKTÚRA

SZINT	INTÉZMÉNY	DÖNTÉSHOZATAL	TÖRVÉNYBEN ELŐÍRT INTÉZMÉNYI KAPCSOLATOK ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSEK
TELEPÜLÉS	A Szabadművelődés Háza	Szabadművelődési Tanács és a helyi önkormányzat	Helyi óvoda, iskola, egyház, könyvtár, orvos, falugondnok, szociális intézmények, munkaügyi központok
KISTÉRSÉG	Kistérségi Szabadművelődési és Népfőiskolai Központ	Kistérségi Szabadművelődési Tanács, Kistérségi Társulás	Középfiskolák, szakképző iskolák és intézmények, munkaügyi központok, múzeumok, könyvtárak, a kistérséghez tartozó egyházak más intézmények
MEGYE	Megyei Szabadművelődési Tanácsadó Szolgálat	Megyei Szabadművelődési Tanács és Megyei Önkormányzat	Egyetemek, főiskolák, megyei munkaügyi igazgatóságok, gazdasági kamarák, szakszervezetek, IPOSZ, a múzeumok, könyvtárak és egyházak szervezetei
RÉGIÓ	Érdekképviseleti és koordinációs funkció, közvetlen intézményi háttér nélkül	Regionális Szabadművelődési és Népfőiskolai Tanács	Regionális Fejlesztési Tanácsok Regionális Képző Központok TISZK-ek Regionális Munkaügyi Központok
ORSZÁGOS	Nemzeti Szabadművelődési és Népfőiskolai Intézet (Magyar Művelődési Intézet jogutódja)	Nemzeti Szabadművelődési Tanács, Oktatási és Kulturális Minisztérium	az Országgyűlés Kulturális és Oktatási Bizottsága Oktatási és Kulturális Minisztérium, Tempus Közalapítvány, Szociális és Foglalkoztatási Minisztérium, A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, a GYOSZ és más hasonló munkaadói és munkavállalói szervezetek Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács jogutódja Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet jogutódja Nemzeti Fejlesztési Ügynökség jogutódja Határon túli Magyarok Hivatala Az egyházak intézményei

INTÉZMÉNYI ALAPFELADATOK

INTÉZMÉNY	ALAPFELADAT
A Szabadművelődés Háza Foglalkoztató: a helyi önkormányzat	A település éves szabadművelődési programjának kidolgozása a nemzeti és helyi prioritások, a helyi igények alapján, önálló szakmai kompetenciával, de a Szabadművelődési Tanács felügyeletével. Képzési-művelődési programok szervezése és megvalósítása, helyi tanácsadói (ifjúsági, családsegítő, foglalkoztatási, idősek segítése) és információs szolgáltatás biztosítása, a kötelező és minimálisan évente elvárt 2x30 órás képzési program lebonyolítása. Kapcsolat és együttműködés a település intézményeivel, az önkormányzattal; kapcsolat és együttműködés a kistérségi szabadművelődési és népfőiskolai központtal.
Kistérségi Szabadművelődési és Népfőiskolai Központ Foglalkoztató: megyei önkormányzat	A települési helyi programok kidolgozásának és megvalósulásának módszertani segítése (mentorálás). A települési szabadművelődési intézmények munkatársainak rendszeres (évente minimum 1 alkalom) továbbképzése. Kistérségi szintű nappali és/ vagy bentlakásos képzések a kistérség lakossága számára (állampolgári és felnőttkori kompetenciaképzések), a szabadművelődés nemzeti és helyi prioritásai alapján és a munkaerő-piac kistérségi igények figyelembevételével (kapcsolat és átjárhatóság biztosítása a szabadművelődés és a munkaerő-piaci szakképzés között), felzárkóztató programok, képzők képzése, kistérségi képző „kataszter” nyilvántartása, a minőségbiztosítás felügyelete. Kistérségi szintű pályázati programok kidolgozása és megvalósítása; kapcsolat a kistérségben működő oktatási, képzési és kulturális intézményekkel. Szakmai kapcsolat a Megyei Szabadművelődési Tanácsadó Szolgálattal.

INTÉZMÉNY	ALAPFELADAT
Megyei Szabadművelődési Tanácsadó Szolgálat Foglalkoztató: Nemzeti Szabadművelődési és Népfőiskolai Intézet	Nemzeti prioritások megyei szintű adaptálása, módszertani szakmai, pénzügyi, együttműködési és menedzsment tanácsadás a kistérségek számára. A megye kistérségeinek együttműködési koordinációja, megyei szintű pályázati programok kidolgozása és megvalósítása a kistérségek bevonásával. Megyei szakmai programok szervezése, megvalósítása, a szakmai érdekképviselő és felügyelet ellátása. Tájékoztatási és információs szolgáltatás. Kapcsolat és együttműködés képzési és oktatási intézményekkel. Ösztönző források megyei szintű feltárása.
Nemzeti Szabadművelődési és Népfőiskolai Intézet Foglalkoztató: Oktatási és Kulturális Minisztérium	Nemzeti prioritások kidolgozása a szabadművelődési és népfőiskolai tevékenység területén. Rendszeres tematikus kutatások megrendelése, lebonyolítása. Szakmai-módszertani kiadványok megjelentetése (könyvek, periodikák). Országos szakmai programok (pl. Felnőtt Tanulók Hete, tematikus konferenciák) szervezése, megvalósítása. EU konform és a KSH-val egyeztetett statisztikai rendszer és szolgáltatás biztosítása. A megyei tanácsadó szolgálat munkatársainak képzése. Országos szakmai érdekképviselő ellátása a parlament, felügyeleti tárca, tárcák közötti és a különböző hatóságok szintjén. Magyar-magyar együttműködés ösztönzése és koordinálása. Nemzetközi kapcsolatok, nemzetközi projektek kidolgozása és megvalósítása, a szakma nemzetközi képviseletének biztosítása. Kapcsolat és együttműködés más országos szakmai intézményekkel és hatóságokkal.

TESTÜLET/INTÉTMÉNY	HATÁSKÖR
Nemzeti Szabadművelődési Tanács (szakmai szervezet, összetétele: 1/3 SzT-k delegálása, 1/3 minisztériumok delegálása, 1/3 a szakma szakértői és a szakterület tudományos szakemberei)	Önálló tanácsadó és konzultatív testület, amely az országgyűlés bizottságaiban és a szaktárcáknál ellátja a nemzeti szabadművelődés érdekképviselőt
Oktatási és Kulturális Minisztérium	A szabadművelődés felügyeleti szerve, a Nemzeti Szabadművelődési és Népfőiskolai Intézet fenntartója, a szabadművelődés normatív támogatásának biztosítója, az Országgyűlés döntése alapján

DÖNTÉSHOZATAL

TESTÜLET/INTÉTMÉNY	HATÁSKÖR
Szabadművelődési Tanács (önkéntes, társadalmi testület a település szervezeteinek, intézményeinek delegálásával, a helyi önkormányzat képviselőjével)	A helyi/települési szabadművelődés éves prioritásainak megállapítása, összhangban a nemzeti prioritásokkal, a helyi programterv véleményezése, elfogadása, a szakmai és pénzügyi megvalósulás figyelemmel kísérése, helyi érdekképviselő ellátása, a helyi intézményi, szervezeti kapcsolatok, együttműködések felügyelete, részleges irányítói hatáskör
Helyi önkormányzat	Intézményfenntartó: foglalkoztatás, a költségvetés törvényben garantált részének biztosítása, részleges vétőjog a Szabadművelődési Tanácsban
Kistérségi Szabadművelődési Tanács (önkéntes, társadalmi testület, a térségi települések delegálásával és a megyei közgyűlés képviselőjével)	A kistérségi szabadművelődés éves prioritásainak megállapítása, összhangban a nemzeti prioritásokkal, a kistérségi szabadművelődési és képzési programterv véleményezése, elfogadása, a szakmai és pénzügyi megvalósulás figyelemmel kísérése, térségi érdekképviselő ellátása, az intézményi, szervezeti kapcsolatok, együttműködések felügyelete, részleges irányítói hatáskör
Kistérségi Társulás	A térségi szintű együttműködés minősítése, a térségfejlesztési programok és a szabadművelődési tevékenység összhangjának felügyelete, javaslat egyes szabadművelődési programok kifejlesztésére, részleges vétőjog a Kistérségi Szabadművelődési Tanácsban
Megyei Szabadművelődési Tanács (önkéntes, társadalmi testület, a megyei szervezetek, intézmények, valamint a helyi és kistérségi Szabadművelődési Tanácsok delegálásával, a megyei közgyűlés képviselőjével)	Érdekképviselő a megyei közgyűlésben, részvétel a kulturális bizottsági döntésekben, részleges vétőjoggal rendelkezik a költségvetés szabadművelődési keretének felosztásában, felügyeli a megyei szakmai-módszertani szolgálat munkáját és abban részleges irányítói jogkörrel rendelkezik, megyei intézményi együttműködések, kapcsolatok felügyelete, jóváhagyja a megyei szintű éves szakmai módszertani szolgálat programtervét, megvalósulását felügyeli
Megyei Önkormányzat	A Kistérségi Szabadművelődési és Népfőiskolai Központok fenntartója, foglalkoztató, részleges vétőjoggal rendelkezik a kistérségi és a megyei Szabadművelődési Tanácsban
Regionális Szabadművelődési és Népfőiskolai Tanács (szakmai szervezet, a helyi, a kistérségi és a megyei szabadművelődési tanácsok delegálásával a megyék arányában, a tagok tiszteletdíjas foglalkoztatásával, a regionális operatív programok költségkerete terhére)	A szabadművelődés regionális prioritásainak megállapítása, a régió szabadművelődési és képzési/oktatási intézményei, szervezetei közötti szakmai kapcsolat, átjárhatóság és együttműködés felügyelete, biztosítása; regionális pályázati keretek minősítése, véleményezése; a regionális támogatási döntési folyamatok teljes jogú résztvevője

A tanulmányt a Magyar Népfőiskolai Társaság elnöksége által létrehozott munkabizottság készítette:

Sz. Tóth János PhD, elnök, egyetemi docens, a munkacsoport vezetője
Keresztesi József (Magyary Zoltán Népfőiskolai Társaság, Tata)
Mihályfi Márta (a Magyar Népfőiskolai Társaság főtitkára)
Nagy Júlia (Budapest Környéki Népfőiskolai Szövetség)
Nagyné Kiss Mária (Jász - Nagykun – Szolnok megyei Népfőiskolai Társaság)

A kiadvány megjelenését támogatta:

Ipoly menti Népfőiskolai Társaság
Magyary Zoltán Népfőiskolai Társaság
Sárospataki Népfőiskolai Egyesület

© **Magyar Népfőiskolai Társaság**
1077 Budapest, Wesselényi u. 13.

Felelős kiadó: Sz. Tóth János PhD
Borítóterv: Tóth András
Tervezőszerkesztő: Kú Marianna
Nyomdai kivitelezés: Bonex Press Kft.

ISBN: ISBN 978-963-87884-1-2